

Organiserad vetenskaplig elektronisk publicering vid universitet och högskolor i Sverige

**Kristoffer Holmqvist
Tobias Johansson**

Examensarbete (20 poäng) för magisterexamen i Biblioteks- och informationsvetenskap
vid Lunds universitet.

Handledare: Göran Gellerstam

BIVILs skriftserie

ISSN 1401:2375

© Lunds universitet. Biblioteks- och informationsvetenskap 2005

Organized scholarly electronic publishing

at Swedish universities and university colleges

Abstract

Institutional repositories are now being created to manage, preserve, and maintain the digital assets and intellectual output of a university. The incentives to change the process of scholarly communication have also begun serving as a strong motivator. There are problems to consider and questions to be solved when dealing with electronic publishing and the implementation of institutional repositories. At present time no summary exists regarding the activities of scholarly electronic publishing at Swedish universities and university colleges.

This master's thesis aims to describe the current situation regarding electronic publishing and the development of institutional repositories at Swedish universities and university colleges. To investigate the situation, a questionnaire was sent out to 38 academic libraries since they are normally responsible for the electronic publishing within institutions of higher education. Questions were raised concerning the quantity of electronic publishing and which types of academic research gets published. The questions also dealt with policy making, interoperability, preservation, economy and national co-ordination of electronic publishing.

The results show that an increasing number of Swedish universities and university colleges publish parts of their academic research in institutional repositories. Among the libraries that do not publish any research electronically the vast majority are planning to in the near future. This indicates a growing importance of electronic publishing of the universities' academic research. The publishing activities are a possibility to expand the libraries role and play an important role in the scholarly communication process. However, most of the libraries in our study that has taken on the role as electronic publishers of academic research lack specific policies and budget for this. Our conclusion is that collaboration within the university is important when implementing and managing an institutional repository and that the establishment of a specific unit to manage the university's electronic publishing is efficient.

Moreover, the libraries participating in our study point out national co-ordination of electronic publishing, like the SVEP-project, as an important tool for the development of digital academic repositories. And with support regarding standards for metadata, solutions for long-term accessibility, available tools and systems for electronic publication a broader dissemination and long-term accessibility can be achieved.

Keywords

Vetenskaplig kommunikation, vetenskaplig publicering, elektronisk publicering, metadata, nationell samordning, universitet och högskolor

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

1. Inledning	5
1.1 Bakgrund	5
1.2 Syfte och frågeställningar	6
1.3 Uppsatsens disposition	6
2. Centrala begrepp	7
2.1 Vetenskaplig kommunikation	7
2.2 Vetenskaplig publicering	8
2.3 Elektronisk publicering	8
2.4 Institutionella arkiv	9
2.5 Ordlista	10
3. Metod och avgränsningar	14
3.1 Litteratur	14
3.2 Workshop	14
3.3 Granskning av aktuella projekt	14
3.4 Enkätundersökning	14
3.5 Avgränsningar	16
4. Litteraturgenomgång	17
4.1 Tidigare undersökningar	17
4.2 Institutionella arkiv	20
4.2.1 Bibliotekets roll	21
4.2.2 Kris inom den vetenskapliga kommunikationen	21
4.2.3 Kvalitetsgranskning	22
4.2.4 Långtidsbevarande	23
4.2.5 Nationell samordning	25
5. Presentation av enkätundersökning	28
5.1 Beskrivning av enkät	28
5.2 Resultatredovisning (biblioteksöversikt)	29
5.2.1 Blekinge tekniska högskola, högskolebiblioteket	29
5.2.2 Umeå universitet, universitetsbibliotek	29
5.2.3 Högskolan i Borås, biblioteket	29
5.2.4 Chalmers, biblioteket	29
5.2.5 Södertörns högskola, biblioteket	30
5.2.6 Högskolan i Trollhättan och Uddevalla, högskolebiblioteket	30
5.2.7 Stockholm universitet, universitetsbiblioteket	30
5.2.8 Högskolan i Skövde, högskolebiblioteket	30
5.2.9 Karlstads universitet, universitetsbiblioteket	31
5.2.10 Högskolan Kristianstad, biblioteket	31
5.2.11 Högskolan i Jönköping, högskolebiblioteket	31
5.2.12 Karolinska Institutet, universitetsbiblioteket	31
5.2.13 Luleå tekniska universitet, universitetsbiblioteket	32
5.2.14 Högskolan på Gotland, Almedalsbiblioteket	32
5.2.15 Handelshögskolan i Stockholm, SSE	32
5.2.16 Lund universitet, Lunds universitets bibliotek	32
5.2.17 Konstfack, Konstfacks bibliotek	33
5.2.18 Idrottshögskolan, biblioteket	33
5.2.19 Mälardalens högskola, högskolebiblioteket	33
5.2.20 Malmö högskola, Bibliotek och IT	33
5.2.21 Högskolan Dalarna, biblioteket	34
5.2.22 Kalmar högskola, biblioteket	34
5.2.23 Halmstad högskola, högskolebiblioteket	34

5.2.24 Göteborgs universitet, universitetsbiblioteket.....	34
5.2.25 Sveriges Lantbruksuniversitet, SLU-biblioteken	35
5.2.26 Uppsala universitet, universitetsbiblioteket	35
5.3 Resultatredovisning (fråga 1-5).....	36
5.3.1 Avhandlingar.....	36
5.3.2 Forskningsrapporter	37
5.3.3 Examensarbeten	38
5.3.4 Vetenskapliga artiklar	39
5.3.5 Andra dokument.....	40
5.4 Resultatredovisning (fråga 6-18).....	41
5.6 Resultatredovisning (fråga 19-21).....	46
6. Analys och diskussion	48
6.1 Bibliotekets roll	50
6.2 Särskilda enheter för digital publicering	51
6.3 Långtidsbevarande och tillgänglighet	52
6.4 Kvalitetsgranskning.....	52
6.5 Slutdiskussion.....	53
7. Slutsatser	55
8. Källförteckning.....	58
Bilaga 1 – Enkät.....	62
Bilaga 2 – Följebrev.....	70

1. Inledning

1.1 Bakgrund

Nationella och internationella tendenser visar tydligt på behovet av en prioritering av frågan om spridning av vetenskaplig information. Det vetenskapliga publiceringssystemet håller på att förändras. Några av orsakerna är prishöjningar på vetenskapliga tidskrifter, en ökad kommersialisering av utgivningen och monopolisering på förlagsmarknaden. Dessa barriärer har fått forskarvärlden att experimentera med nya publicerings-, evaluerings- och finansieringsformer. Många universitetsbibliotek har påbörjat forskningspublicering i öppna e-printarkiv och det finns en växande internationell rörelse som arbetar för s.k. *Open Access*. Utvecklingen av allt mer vetenskapligt producerat material publiceras elektroniskt bidrar inte bara till att mer textbaserad information tillgängliggörs för en större krets. Multimediateknikens utveckling gör det också möjligt att publicera stora vetenskapliga databaser med ljud, animationer och filmsekvenser.

Situationen på förlagsmarknaden och de nya tekniska förutsättningarna förändrar landskapet för den vetenskapliga kommunikationen. Ett system där tidskriftsförlag köpt upp högskolornas forskningsresultat för att sedan sälja tillbaka dem till universiteten i dyra paketlösningar håller på att ersättas av ett annat system, ett system där universitet och högskolor bygger upp egna, öppna digitala arkiv, där lärosätenas forskningsresultat görs fritt tillgängliga.

Svenska universitet och högskolor (hädanefter högskolor) har olika förutsättningar för att utveckla digitala institutionella arkiv. Storlek, ekonomi, samt tekniska och organisatoriska förutsättningar är faktorer som påverkar universitetens och högskolornas utveckling av nya digitala tjänster. Trots att utvecklingen har gått fort de senaste åren finns det fortfarande en mängd frågor och problem som måste lösas. De elektroniskt publicerade dokumentens status och tillförlitlighet är en kärnfråga för forskare. Frågan om det digitala materialets bevarande i ett längre perspektiv och upprättandet av standarder för att öka spridningen av materialet är andra.

En rad olika initiativ har tagits för att stödja universitetens och högskolornas satsningar på vetenskaplig elektronisk publicering. Ett nationellt projekt är SVEP-projektet (Samordning av den Svenska högskolans Elektroniska Publicering) som vill främja en mer samordnad och kraftfull utveckling av elektronisk publicering av forskares och studenters produktion. Projektet syftar bland annat till att definiera standarder, sprida lösningar för långsiktig tillgänglighet och ge råd och stöd kring verktyg för publicering.

1.2 Syfte och frågeställningar

Syftet med denna uppsats är att kartlägga den elektroniska publiceringen och undersöka utvecklingen och utbyggnaden av institutionella arkiv vid svenska högskolor.

Det har inte tidigare gjorts någon kartläggning av sådan omfattning varför vi anser att det är av intresse för den vetenskapliga elektroniska publiceringsdebatten på svenska högskolor att en sådan genomförs.

För att uppnå syftet ställer vi upp följande frågeställningar:

Hur ser den vetenskapliga elektroniska publiceringsverksamheten ut på svenska högskolor och hur har verksamheten utvecklats?

Vilka utvecklingslinjer och vilka problem kan ses beträffande vetenskaplig elektronisk publicering och utformningen av så kallade institutionella arkiv i Sverige?

1.3 Uppsatsens disposition

I avsnitt två förklaras centrala och övergripande begrepp för att underlätta den fortsatta läsningen. Redovisningen av centrala begrepp är placerad innan avgränsningarna för att undvika eventuella oklarheter. I det tredje avsnittet redovisar vi metod för uppsatsarbetet och redogör för hur litteratur och datainsamlingen har skett. Vi har även valt att placera våra avgränsningar i detta avsnitt.

I avsnitt fyra och fem presenterar vi tidigare forskning som är relevant för vår undersökning. Litteraturgenomgången behandlar institutionella arkiv och en rad olika aspekter kring detta, som t.ex. vetenskaplig kommunikation, ansvarsfördelning, status och tekniska aspekter. Vi redogör också för nationell samordning genom att presentera två aktuella samordningsprojekt för elektronisk publicering i Sverige.

Avsnitt sex är den empiriska delen där undersökningen och undersökningsresultaten presenteras.

Uppsatsen avslutas med det sjunde avsnittet där vi analyserar, diskuterar och drar slutsatser av undersökningen.

2. Centrala begrepp

Ämnet för vår uppsats innehåller många olika termer och begrepp som är snarlika och ofta tangerar varandra. Elektronisk publicering är ett aktuellt ämne där utvecklingen går fort och där nya termer och uttryck ständigt skapas. Termerna är dessutom ofta på engelska och i många fall saknas en svensk motsvarighet. Många termer används också på olika sätt i olika sammanhang. För att underlätta läsningen och undvika oklarheter vill vi här försöka definiera några centrala begrepp som ligger till grund för vår uppsats.

2.1 Vetenskaplig kommunikation

“...communication is the essence of science” (Garvey 1979).

Den vetenskapliga kommunikationen innebär att forskare vill nå ut med sina forskningsresultat. Resultaten kommenteras och bearbetas av andra forskare och ligger till grund för ny forskning. Många ser vetenskaplig kommunikation som en social process där kommunikationen är kärnan i denna process. Meadows (1998) understryker vikten av kommunikation inom vetenskapen:

Communication lies at the heart of research. It is as vital for research as the actual investigation itself, for research cannot properly claim that name until it has been scrutinised and accepted by colleagues. This necessarily requires that it be communicated (Meadows 1998).

Borgman (2000) definierar vetenskaplig kommunikation på följande sätt:

By *scholarly communication* we mean the study of how scholars in any field (e.g. physical, biological, social, and behavioural sciences, humanities, technology) use and disseminate information through formal and informal channels. The study of scholarly communication includes the growth of scholarly information, the relationships among research areas and disciplines, the information needs and uses of individual user groups, and the relationships among formal and informal methods of communication (Borgman 2000, s 414).

Begreppet vetenskaplig kommunikation syftar som regel inte på det faktiska resultatet av forskningen utan den iterativa process i vilken vetenskap kommuniceras och utvecklas inom forskarvärlden (Halliday 2001). Vissa författare likställer dock begreppet vetenskaplig kommunikation med en färdig produkt, nämligen vetenskapliga artiklar som är avsedda för publicering i exempelvis tidskrifter. Denna koppling syns oftast i samband med diskussioner som rör krisen med stigande bibliotekskostnader till följd av höjda prenumerationsavgifter för vetenskapliga tidskrifter (Halliday 2001).

Det finns två typer av vetenskaplig kommunikation: formell och informell. Den formella kommunikationen har främst utgjorts av tryckt material, exempelvis tidskrifter eller monografier. Den informella kommunikationen sker däremot traditionellt sett genom verbala kanaler, t.ex. genom möten med kollegor, telefonsamtal, seminarier m.m. (Fjällbrant 1997). Numera är e-mail en vanlig informell kanal (Lewis 2003). Tillsammans bildar dessa kanaler ett omfattande och sammansatt mönster av informationsflöde (Tenopir 2000).

2.2 Vetenskaplig publicering

Lynch (2003) gör en distinkt skillnad på vetenskaplig kommunikation och vetenskaplig publicering. Vetenskaplig publicering är ett specifikt och begränsat exempel på vetenskaplig kommunikation.

Det finns olika slags vetenskapliga publikationer, allt ifrån examensarbeten till avhandlingar, forskningsrapporter och artiklar i vetenskapliga tidskrifter. De publiceringskanaler som används är universitet, högskolor, förlag och numera egenpublicering i allt större utsträckning. Många avhandlingar består av ett antal artiklar plus en sammanfattande text, så kallade sammanläggningsavhandlingar. Artiklarna har för det mesta blivit publicerade tidigare i olika tidskrifter eller rapporter och copyrighträttigheterna kan vara bundna till de olika förlag som givit ut artiklarna (Ekström & Nilsson 2003).

Vetenskaplig kommunikation leder normalt sett till någon slags formell publikation där resultat, rön och observationer av forskningen offentliggörs. Traditionellt har detta skett i tryckt form. Materialet delas in i primära och sekundära källor. Primära källor karakteriseras av att de innehåller ny kunskap och sekundära källor karakteriseras av att de bygger på primära källor. Högskolebiblioteket har ofta haft i uppdrag att samla och bevara detta material och därigenom tillgängliggöra det för framtida forskning (Fjällbrant 1997).

2.3 Elektronisk publicering

Elektronisk publicering omfattar skapandet, sparandet, presentationen och oftast också distributionen av ett dokument i elektronisk form (Alkula 1997). Elektronisk publicering kan alltså vara en publiceringsform inom den vetenskapliga publiceringen. En vanlig distributionsform för elektroniskt material är Internet, och främst då med hjälp av www.

Man kan skilja mellan tre kategorier när det gäller elektronisk publicering av forskningsresultat (Utredning om universitetets vetenskapliga publicering på www 2000, s 10):

- Redaktionsgranskade dokument i fulltext i original endast på nätet
- Parallellpublicering på www av dokument i fulltext eller sammandrag
- Egenpublicerat icke redaktionsgranskat material, manuskript o.s.v.

Redaktionsgranskade dokument i original innebär att dokumentet på ett eller annat sätt är kvalitetsgranskat, vilket kan ha olika innebörd inom olika ämnesstraditioner. Forskare inom alla ämnen är dock angelägna om att få sin forskning publicerad i en form som ger största möjliga meritvärde. Detta brukar påverkas av hur hård kvalitetsgranskningen är och hur stor spridning materialet får. I dagsläget har rena nätpublikationer oftast en låg status bland forskare jämfört med de ledande tryckta tidskrifterna. Originalpublikationer på nätet är med logisk nödvändighet fulltextpublikationer men förekommer än så länge i begränsad omfattning (Utredning om universitetets vetenskapliga publicering på www 2000).

Med parallellpublikationer menar man de typer av dokument som redan givits ut i traditionell pappersupplaga. Denna kategori kan vidare delas upp i fulltextpublikationer (fullständiga dokument) och sammanfattningar (t.ex. abstracts). Fördelen med parallellpublicering är att frågor om äkthet och bevarande löses genom att pappersutgåvan arkiveras på traditionellt sätt. Publiceringen på Internet är bara en tilläggstjänst i syfte att göra dokumentet mer tillgängligt och/eller att reducera kostnader genom att hålla nere de tryckta upplagorna (Utredning om universitetets vetenskapliga publicering på www 2000).

De egenpublicerade dokumenten kan karakteriseras som öppna dokument, där det inte finns något som hindrar författaren att fortlöpande ändra texten. Egenpublicerade dokument är ett fenomen som i mångt och mycket hänger samman med Internet. I viss mån har det förekommit tidigare, men då har det handlat om dokument som inte spridits till någon större krets eller haft någon längre livslängd. I och med den tekniska utvecklingen har den enskilde forskaren idag möjlighet att publicera dokument utan redaktionell granskning och uppnå en potentiellt stor distribution. Det finns en fara med egenpublicering av manuskript som är avsedda för publicering i exempelvis vetenskapliga tidskrifter, då en föregående egenpublicering kan omintetgöra möjlighet till publicering i tidskriften (Utredning om universitetets vetenskapliga publicering på www 2000).

Elektroniska publikationers filformat kan delas in i två typer:

- Uppmärkningsspråk
- Sidbeskrivningsspråk

Uppmärkningsspråken, dit exempelvis HTML, SGML och XML hör, skiljer på publikationens struktur och innehåll. Sidbeskrivningsspråken däremot, som PDF och PostScript, strävar efter att behålla en tryckt publikations utseende.

2.4 Institutionella arkiv

Vid många lärosäten betonas vikten av att samordna den egna elektroniska publiceringen. Inom den akademiska världen har en rad olika system utvecklats för att främja elektronisk publicering och egenarkivering. Den gängse benämningen på dessa system är *Institutional Repositories*.

Det saknas en vedertagen nordisk term som motsvarar den engelska termen *Institutional Repository*. SVEP diskuterar olika förslag till en heltäckande översättning. Man anser att ”institutionell” inte är bra eftersom den termen lätt kan komma att tolkas som svenskans ”institution”. Termen ”arkiv” (motsvarande *repository*), kan användas i betydelsen att materialet ska bevaras, men det bör då klargöras att man inte avser ett traditionellt myndighetsarkiv. En förutsättning för *Institutional Repositories* är att materialet som tillhandahålls är digitalt och eventuellt nätbaserat. Detta anses så självklart att det inte behöver ingå i en svensk översättning på samma sätt som det utelämnas i det engelska uttrycket. Ett förslag på en översättning skulle alltså bestå av högskolornas/universitetens/institutens öppna arkiv som grundelement i begreppet. Man kan sedan lägga till t.ex. forsknings- eller -publikationsprefix till arkiv (SVEP-projektet 2005). I den här uppsatsen har vi av praktiska skäl valt att använda termen institutionella arkiv.

Motivet för att samla och publicera forskningsresultat i institutionella arkiv är att öka tillgängligheten och därmed också användandet av forskningsmaterialet och samtidigt få en samlad ingång till, och arkivering av, högskolornas forskning. Det institutionella arkivet är också ett sätt att marknadsföra det egna forskningsmaterialet mot den övriga forskarvärlden. Från flera håll inom det akademiska området hävdas att just högskolornas egna initiativ och samarbeten inom vetenskaplig publicering kan komma att ha en stor betydelse för utvecklingen och omstruktureringen inom den vetenskapliga kommunikationen (Carlsson & Gustafsson 2003).

Man kan sammanfatta tidigare avsnitt med att institutionella arkiv är en form av elektronisk publicering, vilken är en del av vetenskaplig publicering, som i sin tur är del i den vetenskapliga kommunikationen.

2.5 Ordlista

Nedanstående ordlista kan ses som en hjälp för läsaren att snabbt överblicka termer och begrepp som behandlas i uppsatsen. En rad olika källor har använts för att sammanfatta termerna. För att beskriva organisationer har oftast information från deras respektive hemsidor på Internet använts. I andra fall har bl.a. Nationalencyklopedin, Hjörland (1992) samt tidigare magisteruppsatser använts som referenser.

BIBSAM

Avdelning på Kungliga Biblioteket för nationell samordning och utveckling. BIBSAM arbetar särskilt med frågor som rör informationsförsörjningen för högre utbildning och forskning.

Budapest Open Access Initiative (BOAI)

Med visionen om fri tillgång till all förhandsgranskad vetenskaplig litteratur tog Open Society Institute i februari 2002 initiativet till Budapest Open Access.

Institutioner och forskare uppmanas att skapa lokala elektroniska öppna arkiv och samla kopior av sina tidskriftsartiklar här samt starta "öppna tidskrifter". Råd och medel ges initialt av institutet för dem som är intresserade. Insamlat material omfattar både förhandsgranskade artiklar och preprints.

DSpace

Gratis programvara för elektronisk publicering utvecklad vid Massachusetts Institute of Technology (MIT) i samarbete med Hewlett-Packard Company 2002.

Dublin Core

En uppsättning metadataposter som ska underlätta sökandet efter elektroniska resurser.

E-print arkiv

Ett arkiv där vetenskapliga publikationer tillgängliggörs och arkiveras via Internet.

Eprints

Gratis programvara framtagen av dataavdelningen vid University of Southampton för att kunna publicera sig på nätet och länkas inom Open Archives Project.

HTML

HyperText Markup Language, märkordssystem för textdokument som skall presenteras på World Wide Web. Systemet följer den internationella standarden SGML.

Interoperabilitet

Kompatibilitet mellan olika mjuk- och hårdvarusystem.

MARC

MACHine Readable Cataloguing, biblioteksdatasystem som innebär att bibliotek över hela världen använder samma typ av information och samma format när man katalogiserar ett dokument, vilket gör att man också enkelt kan överta och sambruka varandras katalogposter.

Metadata

Metadata beskriver ett dokument innehåll och förbättrar på så vis möjligheterna att göra mer precisa sökningar.

OAIster

Sökmotor för sökning i öppna fulltextarkiv. Målet är att skapa en sökmotor för lättare tillgång till en mängd digitalt material. OAIster söker i en stor mängd olika OAI-kompatibla fulltext arkiv.

Open Archives Initiative (OAI)

En förening av universitetsbibliotek världen över som hösten 1999 tog initiativet till ett globalt, allmänt, tillgängligt digitaltarkiv Open Archives Initiative, för att optimera tvärvetenskaplig kommunikation. Man vill göra alla öppna arkiv i världen interoperabla, med möjlighet att söka och bläddra i, som om de vore ett enda.

Open Archives Initiative Protocol for Metadata Harvesting (OAI-PMH)

Ett enkelt protokoll för kommunikation mellan olika datorer avsett för att skapa ett applikationsoberoende ramverk för interoperabilitet baserat på *metadata harvesting*, dvs. insamling av metadata via *harvesters* från olika databaser/digitala arkiv.

Open source

Öppen källkod (eller fri programvara). Öppen källkod innebär att användaren inte bara får tillgång till källkoden för datorprogrammet, utan också möjlighet att själv distribuera källkoden och programmet. Detta betyder att användaren själv kan göra förändringar i programmet.

PDF

Portable Document Format, filformat speciellt användbart när avsändaren av ett elektroniskt dokument med en viss grafisk utformning önskar att mottagaren på sin datorskärm eller utskrift skall erhålla samma grafiska utformning.

Peer review

En vetenskaplig tidskrift har ett råd av granskare (referees) som är experter inom respektive ämnesområde. Dessa granskar inskickade artiklar och bedömer om de kan antas för publicering direkt, om de behöver revideras av författaren eller om de ska avslås. Detta förfarande kallas *peer review* och syftar till att säkerställa den vetenskapliga kvaliteten.

PostScript

Programspråk för beskrivning av de formgivna sidorna i ett dokument. Normalt genereras ett PostScript-program av datorprogram för t.ex. textbehandling, figurritning eller sidlayout.

Postprint

Version av ett vetenskapligt dokument efter att det har blivit accepterat för publicering.

Preprint

Version av ett vetenskapligt dokument före den slutliga, sakkunnigbedömda, reviderade och godkända versionen.

Print-on-demand

Tillämpning av digitalt tryck för produktion av exakt det antal trycksaker som behövs vid ett tillfälle utan tryckning av överupplaga mot lager.

ScieCom

ScieCom har bildats som ett svar på krisen inom den vetenskapliga kommunikationen med dramatiskt höjda priser på vetenskapliga tidskrifter och komplicerade förhållanden när det gäller äganderätt och licensiering av elektroniskt material. Syftet med ScieCom är att informera om vad som händer på området, stimulera till diskussion och visa på handlingsalternativ, som t.ex. Open Access. ScieCom är ett samarbetsprojekt mellan svenska universitets- och högskolebibliotek och BIBSAM.

SGML

Standard Generalized Markup Language, internationell standard för strukturmärkning av textbaserade elektroniska dokument. Språket ger ett ramverk för att definiera märkord, som sedan kan användas i dokument för att ge dem en innehållsmässig struktur (t.ex. stycken, rubriker, avsnitt, fotnoter o.d.).

SPARC

Bildades i oktober 1999 och är ett samarbete mellan universitet och universitetsbibliotek. Organisationen ska verka för akademiska värden när det gäller tillgång till information för forskning och undervisning

SUHF

Intresse- och samarbetsorganisation för universitet och högskolor, bildad 1995. Samtliga svenska universitet och högskolor är medlemmar. SUHF söker samordna och tillvarata universitetens och högskolornas intressen genom remissvar, uppvaktningar och egen utredningsverksamhet i högskolepolitiska frågor.

Uppsök

Fritt tillgänglig söktjänst för examensarbeten och studentuppsatser gjorda vid svenska lärosäten.

WWW

Förkortning för World Wide Web, världsomspännande informationsnät baserat på datorkommunikation över Internet.

XML

Extensible Markup Language, standard för strukturmärkning av textbaserade elektroniska dokument. Språket ger ett ramverk för att definiera s.k. märkord som sedan kan användas i dokument för att ge dem en innehållsmässig struktur. XML är en något förenklad version av SGML.

3. Metod och avgränsningar

3.1 Litteratur

Eftersom det sker en snabb utveckling inom de ämnen vi behandlar i uppsatsen har det fallit sig naturligt att vi främst använt oss av artiklar för att hitta relevant material. Vi har till stor del sökt litteratur i LIBRIS, elektroniska artikeldatabaser och på Internet. De artikeldatabaser vi funnit särskilt användbara är Academic Search Elite (EBSCO) och MUSE. Inom ämnet elektronisk publicering finns ett stort intresse bland författare att tillgängliggöra sitt material via Internet, dessa resurser har vi använt i stor utsträckning.

Användandet av Internetderiverat material medför ibland metodiska svårigheter, exempelvis beständighet, eftersom materialet inte är statiskt utan ofta uppdateras. För att säkra autenticitet och tillgänglighet förvaras allt källmaterial i utskrivet form hos författarna.

3.2 Workshop

För att få en inblick i var forskningen befinner sig i dagsläget deltog vi i *Joint Workshop on Electronic Publishing*, en tvådagars-workshop som anordnades av Delos, SVEP och ScieCom. Workshopen hölls i Lund den 14-15 april och behandlade bl.a. institutionella arkiv, elektroniska tidskrifter, e-publiceringspolicys, långtidsbevaring och tillgänglighet.

3.3 Granskning av aktuella projekt

I litteraturgenomgången presenterar vi några aktuella projekt inom vetenskaplig elektronisk publicering som är relevanta för vår undersökning. Större delen av materialet som ligger till grund för projektbeskrivningarna är hämtade från projektens egna hemsidor i form av projekt- och lägesbeskrivningar, statusrapporter samt högskolornas och universitetens styrdokument och verksamhetsbeskrivningar.

3.4 Enkätundersökning

Vi har genomfört vår undersökning med hjälp av en enkät (se bilaga 1). Syftet med enkäten är dels att kartlägga svenska universitets och högskolors aktuella status beträffande vetenskaplig elektronisk publicering; vad som publiceras i dagsläget och hur. Vi vill även få svar på frågor som rör andra aspekter av den elektroniska

publiceringen, huruvida frågan om vetenskaplig elektronisk publicering på universitet och högskolor omfattas av särskilda policys och om frågan är ekonomiskt prioriterad.

BIBSAM har hjälpt till att distribuera enkäten. Enkäten skickades ut elektroniskt som en PDF-fil till alla 38 BIBSAM-bibliotek. BIBSAM-bibliotek är de bibliotek som BIBSAM har som sin primära målgrupp (BIBSAM-biblioteken 2005).

Enligt högskoleverket finns idag 61 universitet, högskolor eller utbildningsanordnare som ger akademisk utbildning (Högskoleverket 2005). Eftersom vi inte har haft möjlighet att undersöka vilka av dessa 61 högskolor som bedriver forskning i så pass betydande utsträckning att de skulle vara intressanta för vår kartläggning, har vi begränsat oss till BIBSAM-biblioteken.

I de fall som biblioteken själva inte ansvarar för högskolornas vetenskapliga elektroniska publicering har enkäten skickats vidare till berörd del av organisationen. Biblioteken vid följande högskolor har kontaktats:

Blekinge tekniska högskola, Chalmers, Försvarshögskolan, Göteborgs universitet, Handelshögskolan i Stockholm, Högskolan Dalarna, Högskolan i Borås, Högskolan i Gävle, Högskolan i Halmstad, Högskolan i Jönköping, Högskolan i Kalmar, Högskolan Kristianstad, Högskolan i Skövde, Högskolan i Trollhättan/Uddevalla, Högskolan på Gotland, Idrottshögskolan, Karlstad universitet, Karolinska Institutet, Konstfack, Kungliga konsthögskolan – Arkitekturskolan, Kungliga Tekniska högskolan, Linköpings universitet, Luleå universitet, Lunds universitet, Lärarhögskolan i Stockholm, Malmö högskola, Mittuniversitetet, Mälardalens högskola, Nordiska högskolan för folkhälsovetenskap, Polishögskolan, Röda Korsets Högskola, Stockholms universitet, Sveriges lantbruksuniversitet, Södertörns högskola, Umeå universitet, Uppsala universitet, Växjö universitet, Örebro universitet.

Av 38 utskickade enkäter besvarades 26. Av de högskolor som inte svarade återfinns ett par som har forskarverksamhet av mycket begränsad omfattning.

Enkäten är uppdelad i två delar. De fem första frågorna är kvantitativa och övervägande stängda. De senare frågorna är öppna och de data vi fått fram i den delen är kvalitativa.

I ett par fall (i de kvantitativa avsnitten) där svaren varit ofullständiga, har vi tvingats kontrollera och komplettera uppgifterna med information från bibliotekens hemsidor och genom e-post med respektive bibliotek.

Trots att utvecklingen av vetenskaplig elektronisk publicering på högskolor är flyktig och svårfångad anser vi att en kartläggning av verksamhetens nuvarande status är nödvändig för att identifiera problem och utvecklingsmöjligheter för framtiden.

3.5 Avgränsningar

Som vi tidigare nämnt är ämnet svårdefinierat vilket innebär svårigheter med att göra distinkta avgränsningar. Vi har valt att fokusera på hur den elektroniska publiceringen av eget material vid högskolor och universitet ser ut våren 2005. Av praktiska skäl har vi valt att undersöka svenska högskolor och universitet.

Stevan Harnad, professor i cognitive science vid Southamptons universitet, har listat fem syften eller ändamål för institutionella arkiv. Dessa inkluderar (Cervone 2004):

- Egenpublicering av högskolans forskningsmaterial, t.ex. postprint- och preprintartiklar, examensarbete, uppsatser och avhandlingar
- Hantering av digitala samlingar
- Bevaring av digitalt material
- Tillhandahållande av undervisningsmaterial
- Elektronisk publicering av tidskrifter och böcker

Den elektroniska publiceringen av tidskrifter och böcker berörs ofta i artiklar och magisteruppsatser som behandlar elektronisk publicering och institutionella arkiv, eftersom den är starkt sammankopplat med krisen inom den vetenskapliga kommunikationen. De fem syftena går ofta in i varandra och vi kommer i varierande utsträckning att beröra dem alla i uppsatsen. Vi har dock valt att avgränsa oss genom att i främsta hand fokusera på Harnads första syfte, nämligen egenpublicering av högskolans forskningsmaterial.

4. Litteraturgenomgång

4.1 Tidigare undersökningar

Under de senaste åren har det forskats en hel del kring elektronisk publicering. Ämnet har utgjort underlag för en rad magisteruppsatser vid svenska universitet och högskolor. Nedan presenteras ett urval av de magisteruppsatser och undersökningar som på ett eller annat sätt varit relevanta för vår undersökning.

I Cecilia Sjöbergs och Helena Stjernbergs (2004) magisteruppsats *Initiativ till förändring av det vetenskapliga publiceringssystemet - med fokus på högskolebibliotek* undersöks hur nya tekniska förutsättningar och höjda tidskriftsavgifter har tvingat universitets- och högskolebibliotek att ändra sitt förhållningssätt till vetenskaplig publicering. I en studie av 11 svenska högskole- och universitetsbibliotek belyser författarna hur organisations- och samordningssvårigheter tvingar biblioteken att utveckla egna lokala publiceringsstandarder.

I magisteruppsatsen *The Digital Dark Age? Bevarande av elektroniskt material i Sverige* (2004) frågar sig Kajsa Persson & Katrin Persson bl.a. huruvida man i Sverige ställer samma krav på bevarandet av tryckt material som av elektroniskt material. De menar att de metoder som används för att beskriva tryckt material ej går att applicera på elektroniskt eftersom detta material är alldeles för omfattande. För att kunna beskriva det elektroniska materialet krävs istället någon form av automatik men någon metod för detta finns ännu ej färdigutvecklat. Författarna anser bl.a. att det vore önskvärt att kunna ställa samma krav på elektroniskt som på tryckt material.

Helena Carlsson och Linda Gustafsson (2003) undersöker i sin magisteruppsats *Vetenskaplig kommunikation i förändring – en fallstudie av ett svenskt forskningsbiblioteks beståndsutveckling* två avgörande faktorer som enligt författarna påverkat de svenska forskningsbiblioteken under de senaste åren. Dels finns det en ekonomisk faktor där kostnader för tidskriftavtal har ökat kraftigt den senaste tiden, dels den utveckling som skett i och med att nya publiceringsformer möjliggjort spridning av forskningsmaterial över Internet. I uppsatsen undersöks hur Sveriges Lantbruksuniversitets bibliotek påverkas av dessa faktorer, samt vilka strategier biblioteket har utvecklat för att möta förändringarna.

Victoria Ekström och Anna Nilsson (2003) undersöker i sin magisteruppsats *Elektronisk publicering: vetenskapliga dokument med åtkomst via webben* elektronisk publicering och olika publiceringsstrategier, t.ex. uppmärkningspråk och sidbeskrivningsformat, och i vilka sammanhang dessa strategier används. Ekström och Nilsson (2003)

undersöker vilka typer av dokument som publiceras elektroniskt vid Göteborgs universitet och Borås högskola och vilka format de använder. Uppsatsen belyser hur olika dokumenttyper och idéer rörande långsiktigt bevarande styr val av publicerings-system. Författarna kommer fram till att den vanligaste elektroniska publiceringsformen när det gäller vetenskapliga dokument är presentation av pågående forskning vid institutioner och listor över publikationer. De visar även att PDF och HTML är de dominerande formaten för publicering på lärosätenas webbplatser.

I magisteruppsatsen *Vetenskaplig Publicering i gungning* undersöker Karin Ericson Lagerås (2003) vad som lett fram till dagens situation inom den vetenskapliga tidskriftspubliceringen, vilken upplevs som problematisk på tidskriftsförlag, forskningsbibliotek och inom forskningsvärlden. Syftet är också att undersöka hur svenska aktörer förhåller sig till pågående förändringar av den vetenskapliga publiceringen. Resultatet av undersökningen visar på att även om en rad olika initiativ för att förändra den vetenskapliga publiceringen har vuxit fram de senaste åren så kan inte situationen betraktas som upprorisk. Vetenskaplig kommunikation är en process som utvecklas långsamt och även om teknologin möjliggör en förändring av systemet krävs ett starkt engagemang och en medvetenhet om situationen bland forskare, förläggare och bibliotekarier för att en förändring ska komma till stånd.

Anna Ring (2001) undersöker i magisteruppsatsen *Tryckt eller elektroniskt? Forskares attityder till elektronisk publicering av vetenskapliga texter* forskares förhållande till elektronisk publicering av vetenskapliga texter. Resultatet av undersökningen visar att satsningar på och utvecklingen av den vetenskapliga elektroniska publiceringen till stor del beror på om forskarna själva är delaktiga i utvecklingsprocessen. För att på ett tillfredsställande sätt stärka publiceringsformens tillförlitlighet, tillgänglighet och publicitet krävs att systemen utvecklas i samråd med berörda forskare och att de för debatten inom området.

I Anneli Fribergs och Lisa Olsons (1998) magisteruppsats *Elektronisk publicering av avhandlingar – en framtida uppgift för forskningsbiblioteken? En undersökning av svenska forskningsbiblioteks förutsättningar att fungera som förläggare av elektroniskt publicerade avhandlingar* undersöks de svenska forskningsbibliotekens förutsättningar att fungera som förläggare och utgivare av elektroniskt publicerade avhandlingar. Uppsatsen diskuterar frågor och definitioner rörande vetenskapliga elektroniska dokument, upphovsrätt och formatfrågor. Slutligen gör författarna en kartläggning av svenska högskolor och universitet och deras hållning till vetenskaplig elektronisk publicering. Författarnas samlade bedömning är att graden av allmän acceptans av elektroniskt publicerade akademiska avhandlingar kommer att vara mycket beroende av ett effektivt, snabbt, billigt och estetiskt tilltalande system för print-on-demand. Friberg och Olson (1998) menar vidare att de elektroniska versionerna av vetenskapliga dokument, så länge de bibehålls i elektronisk form, kommer att vara överlägsna de tryckta, bland annat genom alla de interaktiva möjligheterna, länkar, rörliga bilder och ljud som kan tillhöra sådana dokument.

I magisteruppsatsen *Elektroniska Tidskrifter – Var när, hur och i så fall varför?* beskriver Kerstin Karlsson och Sara Kjellberg (1998) den elektroniska tidskriften och dess roll på svenska universitet och högskolor. Författarna diskuterar styrkor och svagheter med elektroniska tidskrifter och vilket genomslag de har haft bland forskare,

förläggare och bibliotek. Eriksson och Kjellberg (1998) gör en kartläggning av de svenska universitets- och högskolebibliotekens hantering av elektroniska tidskrifter och visar att ungefär hälften av biblioteken tillhandahåller elektroniska tidskrifter till sina låntagare. Undersökningen visar också att merparten av de bibliotek som inte tillhandahåller några elektroniska tidskrifter planerar att göra det inom en snar framtid, vilket tyder på en växande betydelse för elektroniska tidskrifter på svenska universitets- och högskolebibliotek.

I projektrapporten *En gemensam portal för akademisk fulltextpublicering vid svenska universitet och högskolor* (2002) diskuteras digital publicering på högskolor främst ur ett interoperabilitetsperspektiv. I samband med utredningen genomfördes en kartläggning av svenska högskolors vetenskaplig elektronisk publicering. Undersökningen innehåller data om viken typ av vetenskapligt material som publicerades på de olika högskolorna och i vilken omfattning verksamheten bedrevs. Kartläggningen omfattade 29 högskolor och 21 av dessa återfinns även i vår undersökning. Projektrapporten visar att omfattningen av högskolornas publicering inte var så stor som förväntat. Rapporten visar att flera högskolor samlar intern metadata om de egna forskarnas produktion men bara ett fåtal har skapat fulltextdatabaser i mer omfattande skala. Orsakerna till detta är främst att samordning rörande tekniska lösningar saknas, men även organisatoriska faktorer berörs.

Anna-Karin Forsberg (2002) på Kungliga Tekniska högskolebiblioteket gjorde 2002 en kartläggning av universitetsbibliotekens förhållande till elektronisk publicering av avhandlingar i *Kartläggning av universitetsbibliotekens aktiviteter med avseende på elektronisk publicering av avhandlingar*. Kartläggningen gäller i första hand teknologibiblioteken men författaren har även studerat hur andra högskolebiblioteks verksamhet ser ut. Flera bibliotek lägger ut sina avhandlingar i fulltext på bibliotekets hemsida men, menar Forsberg, kravet på elektronisk publicering av avhandlingar måste förankras i universitetens ledning för att få forskarna medvetna om tillvägagångssättet.

Rektor vid Uppsala universitet tillsatte den 15 september 1998 en utredning om Uppsala universitets vetenskapliga publicering på Internet. Utredningen mynnade ut i rapporten: *Utredning om universitetets vetenskapliga publicering på www* (2000) Rapporten diskuterar högskolornas förhållande till vetenskaplig elektronisk publicering utifrån en rad olika aspekter, från forskningsresultat och forskningskompetens till attitydfrågor och tekniska lösningar. Dessutom diskuteras två kärnfrågor, åtkomst och bevarande. Projektgruppen föreslår att en enhet för digital publicering inrättas vid universitetsbiblioteket. Enheten skall ha i uppdrag att svara för katalogisering, tillhandahållande och långsiktigt bevarande av universitetets digitalt publicerade material. I enlighet med förslaget beslutade rektor om inrättandet av en ny enhet för digital publicering fr.o.m. september 2000.

Under 1997 och 1998 genomförde Ekonomiska biblioteket i Göteborg i samarbete med Handelshögskolan i Göteborg projektet "Handelshögskolans publikationer vid Ekonomiska biblioteket". Projektledare Carin Björklund (1998) utvärderade arbetet i projektrapporten *Elektronisk fulltextpublicering – En projektrapport om publikationer utgivna av Handelshögskolan vid Göteborgs universitet*. Syftet med projektet var att utreda förutsättningar för att göra publikationer som publiceras av Handelshögskolan tillgängliga i fulltext på Internet. Författaren redogör för definitioner av det elektroniska

dokumentet och diskuterar frågor som upphovsrätt och långtidsbevarande. Projektet visar på ett entydigt intresse för elektronisk fulltextpublicering hos högskolor och Björklund (1998) menar att forskarna och universiteten i stor utsträckning kommer bli sina egna förläggare i framtiden. Hon tvingas dock revidera sin arbetshypotes om att institutionerna själva ansvarar för publiceringsverksamheten. Istället föreslår författaren att Handelshögskolan inrättar ett center för elektronisk publicering, en självständig enhet med eget budgetansvar. Centret föreslås vara en samarbetsform mellan Ekonomiska biblioteket och Handelshögskolan.

4.2 Institutionella arkiv

Sedan 2002 har framväxten av institutionella arkiv ökat och runt om i världen skapas och utvecklas dessa arkiv för att hantera, bevara och tillhandahålla de intellektuella tillgångar som högskolorna förfogar över. Lynch (2003) hävdar att en av orsakerna till det ökade intresset är den teknologiska utvecklingen. Bl.a. har kostnaden för digitala lagringsutrymmen sjunkit drastiskt och därmed är det nu ekonomiskt möjligt för fler högskolor att tillhandahålla institutionella arkiv. En annan avgörande faktor är bredbandsutvecklingen som underlättar spridningen och tillgängliggörandet av de digitala arkiven. Eriksson och Kjellberg (2003) nämner även utvecklingen av OAI-standarderna och ökad tillgång av programvara i kombination med en motivation att förändra den vetenskapliga kommunikationen som bidragande faktorer till det ökade intresset för institutionella arkiv.

Drake (2004) påpekar att de institutionella arkiven är ett verktyg för att marknadsföra högskolornas unika kompetens och kvalitet. Arkiven kan bl.a. innehålla preprint och postprint-artiklar, tekniska rapporter, forskningsmaterial, uppsatser, avhandlingar och undervisningsmaterial.

Lynch (2003) ser också andra fördelar med institutionella arkiv:

At the most basic and fundamental level, an institutional repository is a recognition that the intellectual life and scholarship of our universities will increasingly be represented, documented, and shared in digital form, and that a primary responsibility of our universities is to exercise stewardship over these riches: both to make them available and to preserve them. An institutional repository is the means by which our universities will address this responsibility both to the members of their communities and to the public. It is a new channel for structuring the university's contribution to the broader world, and as such invites policy and cultural reassessment of this relationship.
(Lynch 2003).

Shearer (2003) nämner egenpubliceringen som en unik egenskap som skiljer institutionella arkiv från andra digitala arkiv. Författaren kan här själv lägga in sitt material direkt i arkivet.

Prosser (2003) definierar fyra huvudkriterier som institutionella arkiv ska uppfylla:

- De är lokalt definierade av respektive högskolor, men ett land kan ha nationella arkiv

- De omfattar en stor variation av olika typer av information, däribland preprints, working papers, artiklar, undervisningsmaterial, examensarbeten, m.m. Sammantaget representerar materialet högskolans intellektuella tillgångar
- De är beständiga och byggs på, samt är alltid tillgängliga
- De ska vara tillgängliga även utanför institutionerna och vara kompatibla med andra söksystem

4.2.1 Bibliotekets roll

Den nya informationstekniken har överskridit de traditionella gränserna mellan bibliotek, institutioner och kommersiella utgivare. Till det mest oklara i den nya situationen hör ansvars- och rollfördelningen mellan olika parter på arenan (Björklund 1998).

Bibliotekarier, i rollen som informationsexperten, har tagit en ledande roll i att planera och bygga institutionella arkiv (Drake 2004). Bibliotekarier är speciellt kvalificerade att ta sig an dessa nya uppgifter och förstår de komplexa frågor som kan uppstå (Cervone 2004).

Det är viktigt med ett organisatoriskt engagemang för hanteringen av det digitala materialet, såväl ifråga om långtidsbevarande, tillgänglighet som spridning. Även om ansvaret för dessa uppgifter rimligtvis är utspridda över olika enheter på universitet och högskolor är det en nödvändighet för ett effektivt institutionellt arkiv att det sker ett välfungerande samarbete mellan bibliotekarier, IT-personal, arkivarier, administrativ personal och policyskapare (Lynch 2003). Arbetet med institutionella arkiv kan dock innebära att bibliotekspersonalen räds en ökad arbetsbörda (Cervone 2004).

4.2.2 Kris inom den vetenskapliga kommunikationen

Institutionella arkiv kan också ses som ett svar på den nuvarande krisen inom den vetenskapliga kommunikationen. I det nuvarande vetenskapliga kommunikationsparadigmet lämnar forskarna och författarna över upphovsrätten till förlagen som publicerar forskningsresultatet (Library Technology Reports, 2004). Högskolorna tvingas sedan köpa tillbaka materialet om de vill återanvända materialet, med andra ord får högskolorna betala för den forskning de själva finansierat.

Eriksson och Kjellberg (2003) sammanfattar krisen som att allt fler forskningsresultat produceras av allt färre kommersiella förlag till allt högre priser. Resultatet har blivit att andelen av den publicerade informationen som forskarna har tillgång till vid sina bibliotek i många fall har minskat drastiskt. Förlagens vilja att sälja sina tidskrifter i paket bidrar ytterligare till att tillgången till informationen snedvrids när de stora bolagens prenumerationsavgifter slukar en allt större del av högskolebibliotekens budget.

Ett flertal organisationer har startats för att försöka förändra situationen inom den vetenskapliga kommunikationen. Däribland SPARC (Scholarly Publishing and Academic Resources Coalition) och Budapest Open Access Initiative. Dessa

organisationer ser institutionella digitala arkiv som en alternativ publiceringsmöjlighet för författare av vetenskapligt material (Library Technology Reports 2004).

I Sverige finns ett liknande projekt, ScieCom - Svenskt Resurscentrum för vetenskaplig kommunikation. ScieComs uppgift är att informera om vad som händer, stimulera till diskussion och debatt och visa på handlingsinitiativ inom vetenskaplig kommunikation. ScieCom är ett samarbetsprojekt mellan svenska universitets- och högskolebibliotek och BIBSAM och finansieras av BIBSAM och Lunds Universitets Bibliotek (ScieCom 2005).

Johnson (2002) skriver att de stora tidskriftsförlagen i dagsläget både har viljan och möjligheten att bibehålla status quo vad gäller vetenskaplig publicering. De prestigeladdade tidskrifterna de tillhandahåller utgör en del av forskarnas möjlighet att göra karriär och är idag en helt integrerad del av den akademiska världen. Men den tekniska utvecklingen, och det utbredda missnöjet bland såväl bibliotek som forskarna själva, driver utvecklingen i en ny riktning, menar Johnson (2002). Om forskarna kan skapa nya publiceringsplattformar kommer de traditionella förlagens övertag på publiceringsmarknaden att radikalt minska i framtiden.

Odlyzko (2001) menar att, även om det är svårt att mäta och jämföra statistik för olika medier, visar den kraftiga ökningen av användandet av elektronisk vetenskaplig information på att om utvecklingen fortsätter i samma takt kommer de tryckta vetenskapliga publikationerna att stå i skuggan för de elektroniska inom en snar framtid.

4.2.3 Kvalitetsgranskning

I samband med den elektroniska publiceringens framväxt diskuteras ofta statusen på det material som publiceras. Att bli publicerad i en vetenskaplig tidskrift som anses vara av god kvalitet ger ett erkännande som ofta är av stor vikt för den forskare som får sitt material publicerat. Många är oroliga över att med fritt tillgängligt och egenpublicerat material, så översvämmas arkiven av ofiltrerat och icke-granskat material vilket försämrar statusen för materialet och för forskaren.

En tidskrift av god vetenskaplig standard har en redaktion och ett antal referenter, sakkunniga seniora forskare, som skall bedöma och välja ut de artiklar som ska få publiceras och därmed ge erkännande åt författarna/bidragsgivarna. Denna sakkunnigbedömning är ett kvalitetsfilter som kallas för *peer review*. *Peer review*-systemet anses vara viktigt för vetenskapens integritet och kvalitet. Tanken är att insänt material skall ges en opartisk bedömning och att en rättvis selektion av de bästa bidragen skall ske, men systemet har fått utstå en hel del kritik. Kritiken består bl.a. i att *peer review*-systemet riskerar att drabbas av partiskhet och korruption (Informationskompetens, Lunds universitets bibliotek 2003).

Rabow (2000) menar att *peer review* är oberoende av medium, och det kan inte uteslutas att kvalitetsfiltrering kan göras bättre i andra publiceringsformer. De grundkrav som måste ställas på ett välfungerande vetenskapligt kommunikationssystem är:

- Kvalitetskontroll

- Bestämning av prioritet
- Erkännande
- Optimal spridning
- Allmänt tillgänglig permanent arkivering av publicerade resultat

Övergången till elektronisk publicering via någon typ av utgivare/förlag och/eller via egenpublicering får inte och behöver heller inte äventyra dessa grundkrav. Snarare finns goda möjligheter till ett bättre kravuppfyllande än tidigare (Rabow 2000).

Om man väljer att avstå från kvalitetsgranskning av på förhand utsedda lektörer, kan sådan ersättas eller kompletteras av ett system med *open* eller *public review*. Vem som helst som läst en på webben utlagd vetenskaplig text skulle ges möjlighet att på ett enkelt sätt bemöta eller berömma artikeln och denna kommentar skulle publiceras i anslutning till den först publicerade artikeln (Peurell 1999). Detta system ger enligt sina anhängare en bättre och mer kritiskt granskande grupp än den enskilde referenten och kan bli ett äkta demokratiskt system (Informationskompetens 2003).

4.2.4 Långtidsbevarande

En viktig aspekt med institutionella arkiv är frågan om långtidsbevarande. Den tekniska utvecklingen skapar möjligheter för att lagra och bevara digitalt material men ger också upphov till en rad problem. Ett problem är att de digitala lagringsmedierna har andra egenskaper än traditionella och har en mycket lägre beständighet än t.ex. papper. Ett annat stort problem är frågan om hur man ska tillhandahålla och bevara digitalt material så att det är framtidssäkert, dvs. hur man kan säkra tillgång och åtkomst till materialet då tekniken ständigt utvecklas och förändras.

Cervone (2004) nämner att uppgiften att bevara och samla material för framtida tillgänglighet sällan berör författarna vid traditionell publicering. Detta är oftast förlagen eller bibliotekariernas huvudbry. Med digitalt material förändras dock situationen eftersom det kräver en viss teknisk kompetens av dem som skapar och publicerar/arkiverar materialet. Institutionella arkiv kan dock underlätta denna process.

4.2.4.1 Migration

De flesta bibliotekarier och arkivarier är införstådda med att långtidsbevarande av digitalt material är beroende av migrering för att göra det kompatibelt med ny teknik. Det är dock också viktigt att vara medveten om att migrering handlar om mer än att överföra ettor och nollor från ett system till ett annat. Den interna strukturen och innehållet måste överföras så att det nya objektet inte förlorar något i förhållande till originalet (Cervone, 2004).

Målet är att finna lagringsformer som underlättar migrering till framtida mjuk- och hårdvarumiljö. Cervone (2004) skriver att en fördel med mjukvara och system för digitala arkiv är att de tillhandahåller mekanismer för att identifiera material som underlättar framtida migreringsförehavande. Målet är att programvaran för institutionella arkiv ska hantera migrering så smärtfritt och osynligt som möjligt efterhand som tekniken förändras. Utan ett strukturerat arkiv blir migreringen snabbt en mardröm.

Att planera för långtidsbevarande är besvärligt eftersom det är svårt att förutse de problem som kan uppstå kring långtidsbevarande, som t.ex. när migreringen bör utföras, hur mycket omformatering och konvertering som krävs och hur kostsamt det kommer att bli. Det är viktigt att långtidsbevarandefrågan integreras i planeringen, designen och budgeten för institutionella arkiv (Cervone 2004).

4.2.4.2 Standarder

En annan viktig aspekt kring institutionella arkiv är interoperabiliteten. Att enkelt kunna söka, finna och återvinna relevant information är avgörande för ett institutionellt arkivs funktionalitet. Standarder och protokoll är nödvändiga för att garantera en fortlöpande tillgång till information.

Open Archives Initiative (OAI) som startade 1999 arbetar med att utveckla och diskutera interoperabilitetsstandarder för att öka spridningen av digitalt material. OAI har sina rötter i en strävan att förbättra åtkomsten i e-printarkiv, som en del i att öka tillgängligheten av vetenskaplig kommunikation. Organisationen betonar dock att med *open* menar man inte nödvändigtvis gratis eller obegränsad tillgång till information, utan man menar öppen ur ett tekniskt arkitektuellt perspektiv (Open Archives Initiative 2005).

Open Archives Initiative har utvecklat ett protokoll som kallas för Open Archives Protocol for Metadata Harvesting (OAI-PMH). Detta protokoll etablerar en standard för digitala objekts metadata att bli sökbara av en sökrobot från andra OAI-kompatibla arkiv, s.k. skördning. Den skördade metadatan kan sedan indexeras tillsammans med annan skördad metadata och göras sökbar i ett eget gränssnitt (Tennant 2002). En av grundtankarna bakom protokollet är att det ska vara så billigt och enkelt som möjligt att implementera så att så många som möjligt använder den snarare än att den ska omfatta allt (Eriksson & Kjellberg, 2003).

4.2.4.3 Programvara

Det finns olika programvara som underlättar upprättandet av institutionella arkiv. Cervone (2004) beskriver en stor skillnad i dessa beroende på om de är kommersiella eller *open source*, dvs. fritt tillgängliga. Den kommersiella programvaran som man köper tillåter sällan att man ändrar i källkoden och blir därför oftare svårare att konfigurera efter lokala behov än den fria programvaran, som ofta låter användare av programvaran att modifiera den efter egna behov. Det finns en rad fria programvaror som har slagit väl igenom.

En av de mest använda programvarorna är Eprints som är ett open-sourceprojekt som utvecklades vid universitetet i Southampton 1999. Eprints fokuserar på traditionellt vetenskapligt textbaserat material i form av preprints och postprints och är OAI-PMH kompatibelt (Eprints.org 2005).

Ett annan fri programvara är DSpace som utvecklats av MIT i samarbetet Hewlett-Packard. Även DSpace är OAI-PMH kompatibelt men är designat för att vara mer flexibelt än Eprints då det stöder en rad olika digitala format (DSpace Federation 2005).

Fedora (Flexible Extensible Digital Object and Repository Architecture) är ytterligare ett system för att hantera och implementera institutionella arkiv. Fedora utvecklas i samarbete mellan universitetet i Virginia och Cornell University och till skillnad från de andra får man inte automatiskt något gränssnitt men är liksom DSpace utformad för att hantera olika typer av format (Cervone 2004).

4.2.5 Nationell samordning

De flesta universitet och högskolor är överens om att institutionella arkiv är en bra lösning som man gärna vill implementera, p.g.a. tidsbrist och förändrade arbetsrutiner är det dock många som drar sig för denna uppgift (Library Technology Reports 2004). Vissa av dagens utvecklingsprojekt inom biblioteken kräver så stora ekonomiska och personella insatser att det blir svårt för enstaka bibliotek att själva klara av dem. Cervone (2004) skriver att allt fler gemensamma institutionella arkiv kommer att utvecklas eftersom vissa högskolor varken kan eller vill sköta ett eget arkiv. Samarbete minskar kostnaderna för varje deltagare genom att man delar på resurser (Drake 2004). Runt om i världen pågår flertalet internationella och nationella samordningsprojekt för att underlätta och förbättra användandet av institutionella arkiv. Det finns också en tydlig tendens till ökad samordning mellan svenska universitet och högskolor (Sahlin 2004). I Sverige är främst två samordningsprojekt i full gång, nämligen SVEP- och DiVA-projekten.

4.2.5.1 SVEP

SVEP-projektet växte fram under våren 2003. Inom BIBSAM ville man få till stånd en mer sammanhängande nationell satsning på samordning av elektronisk publicering vid svenska högskolor. I september 2003 anslog BIBSAM drygt 3 mkr till ett 2-årigt projekt under 2003 – 2005 (Hagerlid 2004).

Projektet ska främja en mer samordnad och kraftfull utveckling av elektronisk publicering av forskares och studenters egna arbeten vid svenska universitet och högskolor. Genom samordning och rådgivning ska alla lärosäten få stöd att lägga ut sina forskares och studenters arbeten elektroniskt. Den elektroniska publiceringen ska ske på ett sätt som främjar maximal synlighet och långsiktig tillgänglighet. Arbetsmetodik och system för publicering ska vara resurssnåla och undvika dubblering av insatser för att bli långsiktigt hållbara. Projektet strävar efter att underlätta för biblioteken genom att gemensamt definiera standarder för metadata om publikationer, sprida lösningar för långsiktig tillgänglighet, ge råd om tillgängliga verktyg och system för elektronisk publicering samt utveckla nya söktjänster. Genom samordning och standardisering kan också bredare spridning och långsiktig tillgänglighet uppnås. Projektet är inriktat på fritt tillgängliga vetenskapliga publikationer utgivna vid enskilda svenska universitet och högskolor, här innefattas även examensarbeten. Utanför avgränsningen faller andra publikationer från universitet och högskolor, t.ex. av mer administrativ karaktär. För examensarbeten skapas en särskild söktjänst riktad mot en nationell publik (SVEP-projektet 2005).

Projektet består av 5 delprojekt:

Delprojekt 1 - Interoperabilitet: Harmonisering av beskrivningar och beskrivningsformat för fulltextpublicerade dokument. Delprojektet ska leda till en

harmonisering av metadatabeskrivningar för elektroniskt publicerade dokument vid svenska universitet och högskolor och ett antal rekommendationer som främjar utbyte av information om dessa dokument och som skapar förutsättningar för nya tjänster.

Delprojekt 2 - Långtidsbevarande: Ett arbetsflöde och tekniska lösningar för arkivering av elektroniskt publicerade dokument vid svenska universitet och högskolor är att skapa en infrastruktur som bygger på gemensamma rutiner för överföring och lagring av dokument mellan en lokal producent och det nationella digitala arkivet. Genom att dokument levereras till ett arkiv på KB säkras tillgång till dokument både nu och i framtiden.

Delprojekt 3 - Uppsök, en nationell söktjänst för examensarbeten och studentuppsatser: Målet är att skapa en gemensam söktjänst för examensarbeten och studentuppsatser skrivna vid svenska universitet och högskolor. Söktjänsten använder OAI-PMH för att samla in metadata från de olika högskolornas lokala tjänster och göra dem sök- och presenterbara i ett enhetligt gränssnitt. Som stöd för harmoniseringen av de olika lärosätenas beskrivningsmodeller har vi arbetat fram en gemensam metadatamodell som ska utgöra grunden för förbättrade sök- och presentationsmöjligheter inom söktjänsten.

Söktjänsten Uppsök finns i drift sedan november 2004.

Delprojekt 4 - Resurspersoner & informationssajt kring e-publicering: Tillhandahållande av resurspersoner och upprättandet av en informationssajt. Under våren 2004 görs en sammanställning av olika publiceringsprogramvaror.

Delprojekt 5 – Worskshops: Förankring och diskussion genom seminarier och workshops.

4.2.5.2 DiVA

1998 tillsattes en utredning om Uppsala universitets vetenskapliga publicering på nätet. Målet med utredningen var att utarbeta förslag till övergripande regelverk och arbetsformer för universitetets vetenskapliga publicering på www. Ett resultat av utredningen var att en enhet för digital publicering bildades år 2000.

Det första uppdraget för enheten var att ta fram ett arbetsflöde och tekniska lösningar för elektronisk spikning och publicering av ramberättelse till avhandlingar - projektet DiVA. Redan från början stod det klart att det inom Uppsala universitet fanns ett behov av att publicera även andra typer av publikationer, tex examensarbeten och forskningsrapporter. Följaktligen tolkades uppdraget utifrån detta bredare perspektiv när krav på systemlösningar för elektronisk publicering började tas fram. Målet var att valda systemlösningar skulle vara framåtsyftande och lätt kunna använda sig av nya teknologier och standarder. Efter en genomgång av diverse lösningar kunde man snabbt konstatera att de som var tillgängliga hade stora begränsningar och inte motsvarade de mål och krav man satt upp. Ett av målen var tex att förenkla arbetsflödet för både författare och administrativ personal på universitet - administratörer och bibliotekarier - så att vinsterna i arbetstid och exakthet kunde uppnås. En vision var att ta vara på den strukturerade information som författarna själva skapar och återanvända den i andra sammanhang.

Ett beslut togs att utveckla ett nytt system. Resultatet av arbetet, DiVA-publiceringssystem, driftsattes i sin första version januari 2003. Systemet bygger på användning av standarder, rekommendationer och XML-teknologier. Arbetsflödet är baserat på att författarna levererar strukturerade dokument inklusive metadata. Genom att använda mallar för ordbehandlingsprogram skapas en strukturell märkning. Författarnas dokument omvandlas till XML och data återanvänds, visas och sprids i olika sammanhang och i olika format - t.ex. som grund för webbinformation i XHTML eller PDF, som en katalogiseringspost i MARC-format eller som en post i Dublin Core (DC) m.m.

I samband med driftsättningen av systemet delades Enheten för digital publicering i två grupper: produktion och utveckling. Produktionsgruppen ansvarar idag för den löpande produktionen av både tryckta och elektroniska publikationer. Utvecklingsgruppen fortsätter arbetet med en ny version av DiVA-systemet.

DiVA har väckt intresse även hos svenska högskolebibliotek. Genom att bilda en samarbetsgrupp kunde man ta vara på de erfarenheter och det system som skapades vid Uppsala universitetsbibliotek och snabbt komma igång med publiceringen även på andra lärosäten. Samarbetsgruppen bildades 2002 med representanter från Stockholms universitetsbibliotek, Umeå universitetsbibliotek, Örebro universitetsbibliotek och Södertörns högskolebibliotek. 2003 tillkom den första medlemmen utanför Sverige - Statsbiblioteket i Århus (Academic Archive Online 2005).

5. Presentation av enkätundersökning

5.1 Beskrivning av enkät

Enkäten består av 21 frågor. De fem inledande frågorna syftar till att kartlägga om vetenskapligt material publiceras elektroniskt vid högskolorna (ja/nej), och vilken typ av material som publiceras, (avhandlingar, forskningsrapporter, examensarbeten, vetenskapliga artiklar samt övriga vetenskapliga dokument). Vi frågar om omfattningen av publiceringen av respektive dokument, (spikning, abstract, fulltext, postprint och preprint). Slutligen frågar vi vilket publiceringssystem högskolan använder och hur mycket som publiceras (totalt antal per den 15 mars 2005).

I fråga sex och sju frågar vi hur länge arbetet med vetenskaplig elektronisk publicering har pågått och om högskolan planerar att utveckla sina tjänster rörande vetenskaplig elektronisk publicering.

Fråga åtta och nio berör publiceringssystemen, om de är OAI-kompatibla och om högskolan planerat för ett långsiktigt bevarande av det elektroniskt publicerade materialet. Svartalternativen ja och nej följs av möjlighet att utveckla svaren.

Frågorna 10-14 behandlar biblioteket som organisation och hur prioriterad frågan om vetenskaplig elektronisk publicering är. Vi frågar om biblioteket har någon övergripande målbeskrivning eller policy beträffande vetenskaplig elektronisk publicering, om ja, hur länge den har funnits. I fråga 11 och 12 undrar vi om det finns en specifik budget för publiceringen och hur mycket arbetstid inom biblioteket som totalt avsätts åt vetenskaplig elektronisk publicering (räknat i % av heltidstjänster). Vi undrar om det förekommer fortbildning av personalen beträffande vetenskaplig elektronisk publicering och i så fall hur. Vi frågar vidare om det förekommer kontinuerliga utvärderingar av verksamheten. Dessa frågor saknar svarsalternativ utöver ja och nej men det finns utrymme att utveckla svaren.

Frågorna 15-18 behandlar samarbete och samordning. Vi frågar om högskolan samarbetar med andra högskolor om vetenskaplig elektronisk publicering, om de deltagit i några aktiviteter inom SVEP-projektet, om det tagit del av informationsmaterial från SVEP och om de haft användning av SVEP.

Frågorna 19-21 slutligen, besvaras av de högskolor som inte publicerar vetenskapligt material elektroniskt. Vi undrar här över de främsta skälen till varför högskolan avstår från elektronisk publicering. Vi frågar vad som skulle krävas för att högskolan påbörjar

arbete med att publicera vetenskapligt material elektroniskt, samt om högskolan planerar att påbörja publicering av vetenskapligt elektroniskt material.

5.2 Resultatredovisning (biblioteksöversikt)

5.2.1 Blekinge tekniska högskola, högskolebiblioteket

Blekinge Tekniska Högskola (BTH) påbörjade sin elektroniska publiceringsverksamhet 1997. Avhandlingar, forskningsrapporter, examensarbeten och vetenskapliga artiklar finns tillgängligt elektroniskt. Dessutom har högskolan publicerat en rad conference papers och chapters elektroniskt. De vetenskapliga fulltextdokumenten är OAI-kompatibla och sökbara via OAIster. BTH har inte planerat för ett långsiktigt bevarande av det elektroniskt publicerade materialet, det finns ingen övergripande målbeskrivning av den elektroniska publiceringsverksamheten och inte heller någon specifik budget avsatt åt verksamheten. 75 % av en heltidstjänst ansvarar för verksamheten.

5.2.2 Umeå universitet, universitetsbibliotek

Umeå publicerar avhandlingar, forskningsrapporter och examensarbeten i DiVA. Biblioteket har för avsikt att utveckla den elektroniska publiceringen med artiklar, preprints och postprints, Umeå universitetsbibliotek deltar i DiVAs gemensamma projekt för långtidsbevarande av elektroniska dokument. E-publicering av avhandlingar är sedan 2003 obligatorisk enligt rektorsbeslut. Det finns ingen särskild budget avsatt för den elektroniska publiceringen men systemet är självfinansierande eftersom publiceringen av avhandlingar är avgiftsbelagd (2000 kronor/avhandling).

5.2.3 Högskolan i Borås, biblioteket

Högskolan publicerar avhandlingars abstract i PDF. Examensarbeten finns sedan 2000 tillgängliga i fulltextversioner i PDF. Högskolan söker för tillfället anslag för att utveckla en bibliografisk databas för forskningsinformation, samt ytterligare anslag för att utreda högskolans elektroniska publiceringsverksamhet och frågan om ett långsiktigt bevarande av elektroniskt publicerat material. Det finns ingen övergripande målbeskrivning eller policy rörande den elektroniska publiceringen och inte heller någon specifik budget avsatt i dagsläget. För närvarande finns ingen personaltjänst avsatt enbart för vetenskaplig elektronisk publicering, inte heller någon fortbildning eller kontinuerlig utvärdering sker.

5.2.4 Chalmers, biblioteket

Chalmers publicerar abstracts till avhandlingar, forskningsrapporter och examensarbeten i ett lokalt system, *Chalmers Publications Library* (CPL) med externa fulltextlänkar. CPL är OAI-kompatibelt och är avsedd att inkludera fulltextarkiv i framtiden. Det finns inga planer för ett långsiktigt bevarande av det elektroniskt egenpublicerade materialet. Det finns ingen övergripande policy rörande den vetenskapliga elektroniska publiceringen, inte heller någon specifik budget avsatt. Personalen deltar i seminarier och konferenser. Det förekommer inga utvärderingar av bibliotekets arbete beträffande den elektroniska publiceringen.

5.2.5 Södertörns högskola, biblioteket

Södertörns högskola publicerar abstract till avhandlingar i DiVA. Forskningsrapporter och examensarbeten finns tillgängliga både som fulltext och som abstracts i DiVA. Arbetet med vetenskaplig elektronisk publicering har pågått sedan 2002 och utvecklats av publiceringen, fortbildning av personal, samt frågan om långtidsbevarande, sker i samarbete med DiVA. I bibliotekets måldokument från 1999 står att biblioteket skall ha kompetens inom elektronisk publicering. Den elektroniska publiceringen finansieras dels genom anslag från biblioteket, dels genom anslag från högskolans publikationskommitté. En halvtidstjänst ansvarar i dagsläget för den vetenskapliga elektroniska publiceringen och arbetet utvärderas kontinuerligt i dialog med högskolans publikationskommitté.

5.2.6 Högskolan i Trollhättan och Uddevalla, högskolebiblioteket

Högskolan publicerar sedan 2002 examensarbeten i fulltext i PDF-format i ett lokalt system baserat på Aleph. Högskolan avser att inom kort påbörja fulltextpublicering av forskningsrapporter och arbetsrapporter men formellt beslut saknas fortfarande. Publiceringssystemet är inte OAI-kompatibelt men ska under hösten 2005 uppgraderas till Aleph 16 och blir då OAI-kompatibelt. Det elektroniskt publicerade materialet sparas idag på en server och tryckta versioner arkiveras. Det saknas policy och målbeskrivning rörande den vetenskapliga elektroniska publiceringen på högskolan och ingen specifik budget finns avsatt för verksamheten. Det förekommer ingen utvärdering av arbetet med den vetenskapliga elektroniska publiceringen, uppskattningsvis 5-10 % av en heltidstjänst är avsatt åt verksamheten, det förekommer ingen fortbildning av personalen beträffande vetenskaplig elektronisk publicering.

5.2.7 Stockholm universitet, universitetsbiblioteket

Stockholm Universitet publicerar från och med januari 2004 alla avhandlingar (spikning, abstract och fulltext) i DiVA, även forskningsrapporter och examensarbeten (abstract och fulltext) publiceras i DiVA. Universitetet avser utveckla sin vetenskapliga elektroniska publicering ytterligare, till en början med rapporter men ska också utveckla en print-on-demand funktion. Man ska även använda det arbetsflödesverktyg för uppsatshantering som är under utveckling i DiVA. Universitetsbiblioteket saknar i dagsläget en policy rörande hanteringen och utvecklingen av det vetenskapliga elektroniska materialet men en sådan är under utveckling. Det finns ingen specifik budget avsatt för verksamheten. Det avsätts 125 % av en heltidstjänst åt hanteringen av vetenskapligt elektroniskt material, ”men det måste nog bli mer framöver” Den personal som ansvarar för verksamheten tar del av fortbildning i form av datakurser, copyrightkurser, möten, föredrag och konferenser. Det förekommer inga utvärderingar av bibliotekets arbete rörande den vetenskapliga elektroniska publiceringen men en sådan verksamhet kommer att tas i bruk i framtiden eftersom ”vi inte hållit på så väldigt länge”

5.2.8 Högskolan i Skövde, högskolebiblioteket

På Skövde högskola publiceras i dagsläget inget eget vetenskapligt material elektroniskt. Högskolan planerar att utveckla verksamheten, att ”skaffa en plattform” och att ”motivera våra forskare”. I framtiden bör i första hand examensarbeten publiceras elektroniskt, men man vill även påbörja elektronisk publicering av preprints

och postprints. Högskolan säger sig också sträva efter en lösning som möjliggör ett långsiktigt bevarande av de framtida elektroniska arkiven. Det finns ingen policy på högskolan beträffande vetenskaplig elektronisk publicering, ingen budget avsatt, och inte heller någon personal ansvarig för verksamheten. En anställd följer SVEPs och ScieComs workshops för att följa utvecklingen inom ämnet. Som främsta skäl till att högskolan i Skövde inte publicerar vetenskapligt material elektroniskt anges ekonomiska faktorer. ”Vi har inte kommit igång ännu, diskussioner förs. Vi vill ha ekonomin klar”

5.2.9 Karlstads universitet, universitetsbiblioteket

Karlstads universitet publicerar i dagsläget inget eget vetenskapligt material elektroniskt. Universitetsbiblioteket har anslutit sig till DiVA-projektet och avser påbörja sin publicering av vetenskapligt elektroniskt material under 2005, i första hand avhandlingar, examensarbeten samt rapporter.

5.2.10 Högskolan Kristianstad, biblioteket

Högskolan i Kristianstad använder sig av Eprints när de publicerar examensarbeten i fulltext. Publiceringssystemet är OAI-kompatibelt. Arbetet med vetenskaplig publicering har pågått sedan början av 2003 och publiceringen sker sedan hösten 2004. Målet är att samtliga institutioner vid högskolan ska publicera c- och d-uppsatser elektroniskt. Högskolan i Kristianstad uppger att de inte planerar för ett långsiktigt bevarande av det elektroniskt publicerade materialet. Sedan december 2004 finns policy för hur verksamheten för elektroniskt publicerat material ska bedrivas. Det finns ingen specifik budget avsatt för den vetenskapliga elektroniska publiceringen. En fjärdedels heltidstjänst ansvarar för den vetenskapliga elektroniska publiceringen i dagsläget. Det förekommer ingen fortbildning av personalen inom ämnet, inte heller någon utvärdering av verksamheten. Högskolan i Kristianstad planerar att påbörja publicering av uppsatserna även i Uppsök

5.2.11 Högskolan i Jönköping, högskolebiblioteket

Högskolan i Jönköping publicerar forskningsrapporter och examensarbeten i DiVA, såväl abstract som fulltext, och planerar att påbörja publicering även av avhandlingar. Arbetet med vetenskaplig elektronisk publicering inleddes under våren 2004. Samarbetet med DiVA sträcker sig också över frågan om långsiktig bevaring. Högskolan saknar en övergripande målbeskrivning beträffande den elektroniska publiceringen och det finns ingen specifik budget avsatt för verksamheten. En fjärdedels heltidstjänst ansvarar för verksamheten. Det förekommer fortbildning av personalen. Utvärdering av verksamheten sker i dagsläget mot verksamhetsplanen för 2005 men man planerar att utveckla utvärderingen i takt med att publiceringen växer.

5.2.12 Karolinska Institutet, universitetsbiblioteket

Karolinska Institutet publicerar avhandlingar, (spikning, fulltext och abstract) i ett egenutvecklat publiceringssystem. Arbetet har pågått sedan 1997. Universitetsbiblioteket har fått godkännande för att göra en förstudie till ett arkiv för parallellpublicering under 2005. Publiceringssystemet som används är inte OAI-kompatibelt och det saknas ekonomiska förutsättningar för att vidareutveckla systemet.

Det finns ingen plan för en långsiktig bevaring av det publicerade materialet. En halvtidstjänst ansvarar för den elektroniska vetenskapliga publiceringen, det finns ingen specifik budget avsatt för verksamheten och det saknas en övergripande målbeskrivning av verksamheten. Personalen deltar i konferenser och seminarier som behandlar den vetenskapliga elektroniska publiceringen. Det förekommer ingen utvärdering av verksamheten.

5.2.13 Luleå tekniska universitet, universitetsbiblioteket

Luleå universitet publicerar avhandlingar (spikning, abstract, fulltext), forskningsrapporter, (abstract, fulltext) och examensarbeten (abstract, fulltext) i ett eget lokalt system. Publiceringen har pågått sedan 1997. I framtiden planerar universitetet att skapa en publiceringsdatabas över forskarmaterial. Examensarbeten och uppsatser finns tillgängliga i Uppsök. Det finns ingen plan för ett långsiktigt bevarande av det elektroniskt publicerade materialet. Sedan oktober 2004 finns det rektorsbeslut om ”obligatorisk e-publicering av avhandlingar, uppsatser och examensarbeten”. Det finns ingen specifik budget avsatt för den vetenskapliga elektroniska publiceringen och 40 % av en heltidstjänst handhar verksamheten i dagsläget. Det förekommer ingen fortbildning av personalen beträffande vetenskaplig elektronisk publicering och inte heller någon egentlig utvärdering av verksamheten.

5.2.14 Högskolan på Gotland, Almedalsbiblioteket

På högskolan förekommer ingen vetenskaplig elektronisk publicering. Frågan om publicering initierades av biblioteket 1999 och sedan dess har en rad olika initiativ tagits. Det senaste förslaget togs fram på förvaltningschefens initiativ och presenterades i maj 2004, men inget förslag har ännu fullföljts. Högskolan avser påbörja publicering av vetenskapliga elektroniska dokument så fort klartecken ges från högskolans ledning.

5.2.15 Handelshögskolan i Stockholm, SSE

Frågan om elektronisk publicering initierades av biblioteket på Handelshögskolan men verksamheten togs senare över centralt av högskolan. Högskolan publicerar en rad olika forskningsrapporter elektroniskt. Arbetet har pågått sedan 1994. Det finns planer på att utveckla högskolans tjänster rörande vetenskaplig elektronisk publicering men idag är ”situationen alltför oklar”. De publicerade forskningsrapporterna är OAI-kompatibla och görs tillgängliga via en OAI-gateway. Det finns för närvarande inga planer för ett långsiktigt bevarande av det elektroniskt publicerade materialet. Det finns en specifik budget avsatt för den elektroniska publiceringen och 5 % av en heltidstjänst är avsatt för verksamheten. Det förekommer ingen fortbildning av personalen i ämnet och inte heller någon kontinuerlig utvärdering av verksamheten.

5.2.16 Lund universitet, Lunds universitets bibliotek

Lunds Universitet publicerar avhandlingar (spikning, abstract, fulltext), och examensarbeten (abstract, fulltext) i ett eget, OAI-kompatibelt system. Forskningsrapporter (postprint och preprint) och forskningsrapporter (abstract och fulltext) publiceras i Eprints. Universitetet publicerar även working papers och conference papers i Eprints. Registrering och publicering av avhandlingar har pågått sedan 1996. Egenarkivering av andra publikationstyper i institutionella arkiv har pågått

sedan 2002. Arbetet med den elektroniska publiceringen av examensarbeten initierades 2003. Biblioteket har inte planerat för ett långsiktigt bevarande av det vetenskapliga elektroniska material som publiceras. Det finns ingen övergripande målbeskrivning beträffande vetenskaplig elektronisk publicering. 2.5 bibliotekarietjänster ansvarar för verksamheten. Tekniker och driftspersonal svarar för en tredjedels heltidstjänst. Seminarier rörande vetenskaplig elektronisk publicering sker för alla universitetets bibliotek ungefär en gång per år. Dessutom kan institutionsbibliotek få ytterligare hjälp vid begäran. Det förekommer inga kontinuerliga utvärderingar rörande den vetenskapliga elektroniska publiceringsverksamheten.

5.2.17 Konstfack, Konstfacks bibliotek

Konstfack publicerar inget vetenskapligt material elektroniskt men man planerar att eventuellt påbörja publicering av elevuppsatser. 2005 års rapporter kommer att läggas ut under året. Det finns ingen övergripande målbeskrivning beträffande den vetenskapliga elektroniska publiceringen, ingen specifik budget avsatt och inga personalresurser avsatta för vetenskaplig elektronisk publicering. Det förekommer ingen fortbildning av personalen, och inga utvärderingar rörande elektronisk publicering.

5.2.18 Idrottshögskolan, biblioteket

Idrottshögskolan har ingen egen forskarutbildning och publicerar varken avhandlingar, vetenskapliga artiklar eller forskningsrapporter elektroniskt. Examensarbeten läggs sedan våren 2005 ut i ett lokalt system, både abstract och fulltext. Idrottshögskolan säger sig vara intresserade av att vara med i Uppsök när det kommer en förenklad variant för mindre högskolor. ”Vi vet att fler av de mindre högskolorna är intresserade av detta” Idrottshögskolan har inte planerat för ett långsiktigt bevarande, det finns ingen policy som reglerar hur verksamheten ska bedrivas, inte heller någon specifik budget avsatt. 5 % av en heltidstjänst ansvarar för den vetenskapliga elektroniska publiceringen. Bibliotekets personal deltar i SVEP- och ScieCom-seminarier för att fortbilda sig inom ämnet. Eftersom publiceringen av examensarbeten precis har påbörjats så har ingen utvärdering av verksamheten hunnit påbörjats ännu. Det kommer däremot att ske utvärderingar i takt med att verksamheten utvecklas.

5.2.19 Mälardalens högskola, högskolebiblioteket

Mälardalens Högskola publicerar inget vetenskapligt material elektroniskt. Högskolan har emellertid beslutat sig för att införskaffa ett system för publicering av vetenskapligt elektroniskt material och befinner sig nu i slutfasen av att välja system. Biblioteket har deltagit som en av huvudaktörerna i detta arbete och när systemet väl tas i drift kommer biblioteket troligen bli huvudansvariga för verksamheten.

5.2.20 Malmö högskola, Bibliotek och IT

Malmö högskola publicerar avhandlingar (abstract och fulltext), forskningsrapporter (abstract och fulltext), examensarbeten (abstract och fulltext), working papers, monografier, papers, samt den egna tidskriften *Praktik och teori* elektroniskt. Dessutom publiceras abstract till post- och preprints. Högskolan använder sig av DSpace som publiceringssystem och arbetet med publicering av vetenskapligt material har pågått

sedan 2000/2001. Högskolan planerar att utveckla sina tjänster rörande publicering av vetenskapligt elektroniskt material, man avser påbörja publicering av forskningspresentationer och projekt och det ska utvecklas en print-on-demand –tjänst. Publiceringssystemet Malmö högskola använder är OAI-kompatibelt. Det finns en policy i form av rektorsbeslut sedan 2003 kring elektronisk publicering som ges ut i högskolans skriftserier. För 2005 finns en budget avsatt i form av en projektanställning av en bibliotekarie på halvtid. IT-tekniker och bibliotekarier utgör ytterligare 25 % av den bemanning som är ansvarig för verksamheten. En utvärdering av MUEP (Malmö University Electronic Publishing) var planerad att genomföras under 2003/2004 men genomfördes aldrig.

5.2.21 Högskolan Dalarna, biblioteket

Högskolan Dalarna publicerar avhandlingsabstract i ett lokalt system, även forskningsrapporter (abstract och fulltext), och examensarbeten (abstract och fulltext). Möjligheter att publicera vetenskapliga artiklar, böcker, konferensbidrag finns, men är ännu inte till fullo utnyttjad. Ett postprint av ett kapitel i en bok är i dagsläget publicerat. Publiceringssystemet är OAI-kompatibelt. Projekt rörande vetenskaplig elektronisk publicering påbörjades under 2003. Ett eget system finns i drift sedan 2004. Högskolan menar att e-publiceringsverksamheten kommer att utvecklas, oklart ännu hur. Man har även planerat för ett långsiktigt bevarande av det publicerade materialet. Det finns ingen övergripande målbeskrivning av det vetenskapligt elektroniska materialet, ”inte ännu”. Det har anslagits medel för att finansiera den tjänst på 25 % som i dagsläget arbetar med den vetenskapliga elektroniska publiceringen. Det finns ingen utvärdering av bibliotekets arbete rörande den vetenskapliga elektroniska publiceringen, ”inte än så länge”. Bibliotekspersonalen har erbjudits fortbildning genom deltagande i olika SVEP-seminarier.

5.2.22 Kalmar högskola, biblioteket

Kalmar högskola publicerar examensarbeten, både abstract och fulltext, i ett lokalt publiceringssystem. Planerna på att utveckla högskolans tjänster rörande vetenskaplig elektronisk publicering är ”under utredning”

5.2.23 Halmstad högskola, högskolebiblioteket

Halmstad högskola publicerar i dagsläget inget vetenskapligt material elektroniskt. Det finns förberedelser för att etablera en elektronisk publicering ”eventuellt med DSpace”.

5.2.24 Göteborgs universitet, universitetsbiblioteket

Universitet publicerar avhandlingar i ett lokalt system baserat på ePrints. Examensarbeten ligger också upp i ett system baserat på ePrints och är sökbara via Uppsök. Universitets working papers publiceras i S-WoPEc (Scandinavian Working Papers in Economics) och S-WoBA (Scandinavian Working Papers in Business Administration). Handelshögskolan i Göteborg påbörjade projektet EPC (Electronic Publishing Center) 1999 som 2003 övergick i reguljär drift. Idag ansvarar Handels IT för driften och Ekonomiska biblioteket (del av Göteborgs universitetsbibliotek) för bibliotekariepersonal. Universitetsbiblioteket startade 2004 ett projekt om elektronisk publicering, GUP, med uppdrag att skapa en publiceringsdatabas för Göteborgs

universitet samt föreslå system för elektronisk publicering. Rektor har beviljat medel för publiceringsdatabasen. Val av databas sker i april-maj 2005. Installationsarbete pågår för den elektroniska publiceringen med DSpace som publiceringssystem. Systemet är OAI-kompatibelt och planerandet för ett långsiktigt bevarande pågår. Det saknas i dagsläget någon övergripande policy för verksamheten och ingen specifik budget för verksamheten finns anslagen i dagsläget. Motsvarande en heltidstjänst ansvarar för den elektroniska publiceringen finansierade dels av ekonomiska biblioteket, dels av projektmedel. Det förekommer fortbildning av personalen. Det görs inga kontinuerliga utvärderingar av verksamheten.

5.2.25 Sveriges Lantbruksuniversitet, SLU-biblioteken

SLU-biblioteken publicerar avhandlingar och examensarbeten elektroniskt, såväl abstract som fulltextversioner. Dessutom publiceras en stor mängd artiklar och rapporter i ett egenutvecklat publiceringssystem baserat på Oracle. *Epsilon*, SLU-bibliotekens system för publicering av avhandlingar och examensarbeten, startade 1999, *Växteko*, SLU-bibliotekens databas innehållande artiklar och rapporter inom områdena ekologisk odling, växtnäring och växtskydd påbörjades 1993. SLU-biblioteken planerar att skapa en publiceringsdatabas, ett öppet arkiv för SLU. SLU-biblioteken ska publicera den vetenskapliga serien *Studia Forestalia* elektroniskt. OAI-stöd för *Växteko* ska implementeras. Vidare kommer biblioteken att stötta forskare i projekt kring alternativa publiceringsformer. SLU-biblioteken är involverade i ett projekt för långsiktigt digitalt bevarande inom SLU, dessutom engagerade i SVEPs delprojekt 2. Sedan 1999 finns det en övergripande målbeskrivning för verksamheten. Det finns en specifik budget avsatt för det fasta personalresurserna rörande elektronisk publicering. 325 % heltidstjänster ansvarar för verksamheten. SLU deltar i seminarier, konferenser och kurser (både nationellt och internationellt) för att fortbilda personalen. Personal deltar i SVEP-projekt och det sker internutbildning inom organisationen. Det förekommer utvärderingar av verksamheten i form av avrapportering till referensgrupper och till bibliotekets ledningsgrupp. SLU-biblioteken kommer att ha årliga utvärderingar inom arbetsgruppen för elektronisk publicering på biblioteket.

5.2.26 Uppsala universitet, universitetsbiblioteket

Uppsala publicerar avhandlingar (spikning, abstract, fulltext), forskningsrapporter (abstract, fulltext), examensarbeten (abstract, fulltext) och parallellpublicerade artiklar, både postprint och preprint. Materialet publiceras i DiVA. Högskolan publicerar även en tidskrift på en hemsida, och har publicerat en monografi i DiVA. 1997 inleddes den vetenskapliga elektroniska publiceringen med forskningsrapporter inom ekonomi. 1999 påbörjade universitetet utgivning av avhandlingar elektroniskt. Tidskriften sattes i publicering 2001 och 2004 inleddes arbetet med att publicera examensarbeten elektroniskt. DiVA utvecklas hela tiden och ska i framtiden kunna publicera tidskrifter vars redaktioner är baserade vid andra DiVA-medlemmars lärosäten. Enheten för digital publicering vid universitetet har formulerat uppdrag, vision och mål för arbetet rörande vetenskaplig elektronisk publicering. För närvarande är målbeskrivningen under omarbetning eftersom många av målen redan är uppfyllda. Den ekonomiska modellen för elektronisk publicering är baserad på självfinansiering och därför är en del tjänster avgiftsbelagda medan andra tjänster är i projektform med särskild finansiering. Personalmässigt är vissa tjänster gällande publicering av avhandlingar inom Enheten för

elektronisk publicering integrerade i det tryckta flödet. Uppskattningsvis är tre tjänster här avsatta för elektronisk publicering. Därtill adderas 1.5 tjänst för verksamhet av elektronisk publicering utanför avhandlingsområdet. Sammanlagt 4.5 heltidstjänst, där motsvarande tre tjänster är finansierade genom avgifter och 1.5 genom särskilda projektmedel. Enheten för digital publicering deltar dels i olika utvecklingsprojekt (lokala, nationella, internationella) inom området, dels organiserar enheten internutbildning för personal på institutionsbiblioteken på Uppsala universitet. En styrgrupp för elektronisk publicering avrapporterar verksamheten kontinuerligt. Dessutom utvärderas forskarnas situation inom produktionen regelbundet.

5.3 Resultatredovisning (fråga 1-5)

5.3.1 Avhandlingar

Fråga 1. Publicerar ni avhandlingar elektroniskt? (Per den 15:e mars 2005)

	Spikning	Fulltext	Abstract	Antal	System
Blekinge tekniska högskola	Ja	Ja	Ja	89	lokalt ur lotus notes
Chalmers tekniska högskola	Nej	Nej(Länkat)	Ja		eget
Göteborgs universitetsbibliotek	Nej	Ja	Ja	50	ePrints
Handelshögskolan, Sthlm	Nej	Nej	Nej	-	-
Högskolan i Dalarna	Nej	Nej	Ja	6	eget
Högskolan i Borås	Nej	Nej	Ja	5	pdf
Högskolan i Halmstad	Nej	Nej	Nej	-	-
Högskolan i Jönköping	Nej	Nej	Nej	-	-
Högskolan i Kalmar	Nej	Nej	Nej	-	-
Högskolan i Kristianstad	Nej	Nej	Nej	-	-
Högskolan i Skövde	Nej	Nej	Nej	-	-
Högskolan i Uddevalla/ Trollhättan	Nej	Nej	Nej	-	-
Högskolan på Gotland	Nej	Nej	Nej	-	-
Idrottshögskolan	Nej	Nej	Nej	-	-
Karlstad universitet	Nej	Nej	Nej	-	-
Karolinska Institutet	Ja	Ja	Ja	2457	eget
Konstfack	Nej	Nej	Nej	-	-
Luleå universitet	Ja	Ja - 199 st.	Ja - 794 st.		eget
Lund universitet	Ja	Ja - 154 st.	Ja - 3500st.		eget
Malmö högskola	Nej	Ja	Ja	40	Dspace
Mälardalens högskola	Nej	Nej	Nej	-	-
Stockholm universitet	Ja	Ja - 148 st.	Ja	311	DiVA
Sveriges lantbruksuniversitet	Nej	Ja	Ja	380	
Södertörns högskolebibliotek		Ja		1	DiVA
Umeå universitet	Nej	Ja	Ja	324	DiVA
Uppsala universitet	Ja	Ja - 1200 st.	Ja - 2650 st.		

5.3.2 Forskningsrapporter

Fråga 2. Publicerar ni forskningsrapporter elektroniskt? (Per den 15:e mars 2005)

	Fulltext	Abstract	Antal	System
Blekinge tekniska högskola	Ja	Ja	186	Lokalt ur lotus notes
Chalmers tekniska högskola	Nej (Länk)	Ja		eget
Göteborgs universitetsbibliotek	Nej	Nej	-	-
Handelshögskolan, Sthlm	Ja	Ja	743	
Högskolan i Dalarna	Ja	Ja	53	lokalt/eget
Högskolan i Borås	Nej	Nej	-	-
Högskolan i Halmstad	Nej	Nej	-	-
Högskolan i Jönköping	Ja	Ja	21	DiVA
Högskolan i Kalmar	Nej	Nej	-	-
Högskolan i Kristianstad	Nej	Nej	-	-
Högskolan i Skövde	Nej	Nej	-	-
Högskolan i Uddevalla/Trollhättan	Nej	Nej	-	-
Högskolan på Gotland	Nej	Nej	-	-
Idrottshögskolan	Nej	Nej	-	-
Karlstad universitet	Nej	Nej	-	-
Karolinska Institutet	Nej	Nej	-	-
Konstfack	Nej	Nej	-	-
Luleå universitet	Ja - ca. 50	Ja		eget
Lund universitet	Ja	Ja	110	Eprints
Malmö högskola	Ja	Ja	65	Dspace
Mälardalens högskola	Nej	Nej	-	-
Stockholm universitet	Ja	Ja	0	DiVA
Sveriges lantbruksuniversitet	Nej	Nej	-	-
Södertörns högskolebibliotek	Ja	Ja	70	DiVA
Umeå universitet	Ja	Ja	13	DiVA
Uppsala universitet	Ja – 370 st.	Ja		

5.3.3 Examensarbeten

Fråga 3. Publicerar ni examensarbeten elektroniskt? (Per den 15:e mars 2005)

	Fulltext	Abstract	Antal	System
Blekinge tekniska högskola	Ja	Ja	834	lokalt ur lotus notes
Chalmers tekniska högskola	Nej (Länkat)	Ja	117 totalt	eget
Göteborgs universitetsbibliotek	Ja	Ja	1285	ePrints/Uppsök
Handelshögskolan, Sthlm	Nej	Nej	-	-
Högskolan i Dalarna	Ja	Ja	66	lokalt/eget
Högskolan i Borås	Ja	Nej	? ”många”	pdf
Högskolan i Halmstad	Nej	Nej	-	-
Högskolan i Jönköping	Ja	Ja	2	DiVA
Högskolan i Kalmar	Ja	Ja	-	lokalt/eget
Högskolan i Kristianstad	Ja	Nej	235	Eprints
Högskolan i Skövde	Nej	Nej	-	-
Högskolan i Uddevalla/Trollhättan	Ja	Nej	-	lokalt pdf + Aleph
Högskolan på Gotland	Nej	Nej	-	-
Idrottshögskolan	Ja	Ja	0	lokalt
Karlstad universitet	Nej	Nej	-	-
Karolinska Institutet	Nej	Nej	-	-
Konstfack	Nej	Nej	-	-
Luleå universitet	Ja	Ja	2090	eget
Lund universitet	Ja	Ja	1409	eget
Malmö högskola	Ja	Ja	303	DSpace
Mälardalens högskola	Nej	Nej	-	-
Stockholm universitet	Ja	Ja	30	DiVA
Sveriges lantbruksuniversitet	Ja	Ja	283	
Södertörns högskolebibliotek	Ja	Ja	14	DiVA
Umeå universitet	Ja	Ja	27	DiVA
Uppsala universitet	Ja	Ja		

5.3.4 Vetenskapliga artiklar

Fråga 4. Publicerar ni vetenskapliga artiklar elektroniskt? (Här avses parallellpublicerade / egenarkiverade artiklar (Per den 15:e mars 2005))

	Postprint	Preprint	Antal	System
Blekinge tekniska högskola	Ja	Nej	201	lokalt ur lotus notes
Chalmers tekniska högskola	Nej	Nej		länkar till inst. server
Göteborgs universitetsbibliotek	Nej	Nej	-	-
Handelshögskolan, Sthlm	Nej	Nej	-	-
Högskolan i Dalarna	Ja	Ja		lokalt/eget
Högskolan i Borås	Nej	Nej	-	-
Högskolan i Halmstad	Nej	Nej	-	-
Högskolan i Jönköping	Nej	Nej	-	-
Högskolan i Kalmar	Nej	Nej	-	-
Högskolan i Kristianstad	Nej	Nej	-	-
Högskolan i Skövde	Nej	Nej	-	-
Högskolan i Uddevalla/Trollhättan	Nej	Nej	-	-
Högskolan på Gotland	Nej	Nej	-	-
Idrottshögskolan	Nej	Nej	-	-
Karlstad universitet	Nej	Nej	-	-
Karolinska Institutet	Nej	Nej	-	-
Konstfack	Nej	Nej	-	-
Luleå universitet	Nej	Nej	-	-
Lund universitet	Ja	Ja	abstract: 5877 fulltext: 460	Eprints
Malmö högskola	Nej*	Nej*	*abstracts: 177	-
Mälardalens högskola	Nej	Nej	-	-
Stockholm universitet	Nej	Nej	-	-
Sveriges lantbruksuniversitet	Nej	Nej	-	-
Södertörns högskolebibliotek	Nej	Nej	-	-
Umeå universitet	Nej	Nej	-	-
Uppsala universitet	Nej	Nej	-	-

5.3.5 Andra dokument

Fråga 5. Publicerar ni andra vetenskapliga dokument elektroniskt? (Per den 15:e mars 2005)

	dokument / antal	System
Blekinge tekniska högskola	Conference Papers: 658 Chapters in Books: 73	lokalt ur lotus notes
Chalmers tekniska högskola	-	-
Göteborgs universitetsbibliotek	Working Papers: 224	ePrints - S-WoPEc, S-WoBA
Handelshögskolan, Sthlm	Nej	-
Högskolan i Dalarna	-	-
Högskolan i Borås	-	-
Högskolan i Halmstad	-	-
Högskolan i Jönköping	-	-
Högskolan i Kalmar	-	-
Högskolan i Kristianstad	Nej	-
Högskolan i Skövde	-	-
Högskolan i Uddevalla/Trollhättan	-	-
Högskolan på Gotland	Nej	-
Idrottshögskolan	"Sporadiskt"	
Karlstad universitet	Nej	-
Karolinska Institutet	-	-
Konstfack	Nej	-
Luleå universitet	Nej	-
Lund universitet	Working Papers: 44 Conference Papers: 228	Eprints
Malmö högskola	Working Papers: 17, Monografier: 27 Papers: 52, tidskrift - "praktik och teori"	Dspace
Mälardalens högskola	Nej	-
Stockholm universitet	Nej	
Sveriges lantbruksuniversitet	artiklar, rapporter m.m.: 15-16000	eget ur Oracle
Södertörns högskolebibliotek	Nej	-
Umeå universitet	Nej	-
Uppsala universitet	monografi: 1, <i>DiVA</i> . Tidskrift: 1, <i>statisk webbsida</i>	se föreg. fält

5.4 Resultatredovisning (fråga 6-18)

Fråga 6. Hur länge har ert arbete med vetenskaplig elektroniska publicering pågått?

21 bibliotek besvarade frågan. Publicering av vetenskapligt elektroniskt material på högskolebibliotek har påbörjats mellan åren 1993 och 2005.

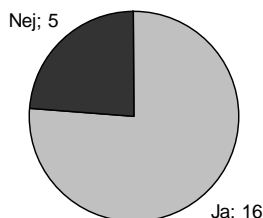
Fråga 7. Planerar ni att utveckla era tjänster rörande vetenskaplig elektronisk publicering i framtiden, och i så fall hur?

Det finns inga ja- eller nej-alternativ på den här frågan, däremot utrymme att utveckla svaret. 25 bibliotek besvarade frågan. Samtliga framhöll att verksamheten skulle utvecklas. En del påpekade vad som skulle åtgärdas rent konkret, andra svarade att verksamheten är under utredning.

Ett bibliotek svarade inte på frågan.

Fråga 8. Är publiceringssystemet/publiceringssystemen ni använder OAI-kompatibla?

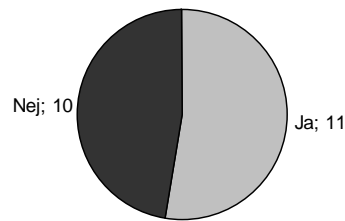
21 bibliotek besvarade frågan. 16 svarade ja och fem svarade nej.

Figur 1. Är publiceringssystemet/publiceringssystemen ni använder OAI-kompatibla?

Fråga 9. Har ni planerat för ett långsiktigt bevarande av det vetenskapliga elektroniska material som ni publicerar?

21 bibliotek besvarade frågan. 11 bibliotek har planerat för ett långsiktigt bevarande. Här, liksom i föregående fråga, hänvisar de DiVA-an slutna biblioteken till DiVA-projektet och deras arbetsflödesprinciper och långtidslagringsarkiv. Även SVEPs delprojekt 2 omnämns.

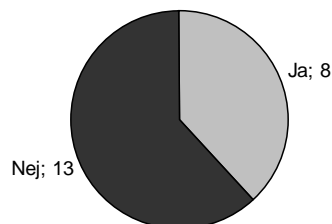

Figur 2. Har ni någon övergripande målbeskrivning eller policy beträffande vetenskaplig elektronisk publicering?

Fem bibliotek besvarade inte frågan.

Fråga 10. Har ni någon övergripande målbeskrivning eller policy beträffande vetenskaplig elektronisk publicering?

21 bibliotek besvarade frågan. Av dessa uppgav åtta bibliotek att de hade en policy eller motsvarande målbeskrivning beträffande vetenskaplig elektronisk publicering. 13 bibliotek saknade övergripande målbeskrivning. Nej-svaren kommenterades inte i övrigt. Fem bibliotek svarade inte på frågan.

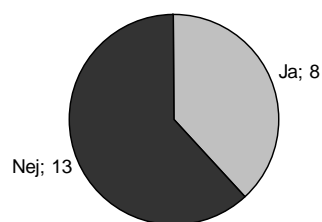

Figur 3. Har ni någon övergripande målbeskrivning eller policy beträffande vetenskaplig elektronisk publicering?

Fråga 11. Har ni en specifik budget avsatt för vetenskaplig elektronisk publicering?

21 bibliotek besvarade frågan. Åtta bibliotek uppger att de har en budget avsatt specifikt för vetenskapligt elektronisk publicering. Två bibliotek uppger att verksamheten finansieras av särskilda projektanslag. Två bibliotek har ett självfinansierande system som innebär att delar av publiceringsverksamheten är avgiftsbelagd och täcker kostnaderna för verksamheten.

13 bibliotek svarade att de inte har en specifik budget avsatt för den elektroniska publiceringsverksamheten. Fem bibliotek besvarade inte frågan.

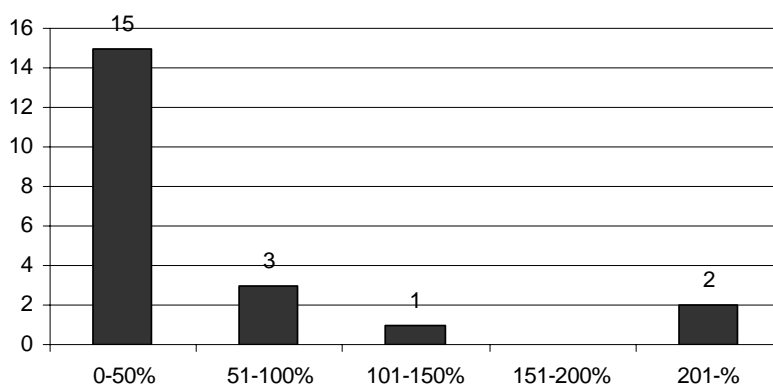

Figur 4. Har ni en specifik budget avsatt för vetenskaplig elektronisk publicering?

Fråga 12. Hur mycket arbetstid inom biblioteket avsätts åt vetenskaplig elektronisk publicering totalt? (Räknat i % av heltidstjänster)

21 bibliotek besvarade frågan. 17 bibliotek har personal och arbetstid avsatt åt elektronisk publiceringsverksamhet. Antal procent av heltidstjänster varierade på biblioteken.

Fyra bibliotek uppgav att de inte hade någon personal avsatt åt den vetenskapliga elektroniska publiceringen.

Figur 5. Hur mycket arbetstid inom biblioteket avsätts åt vetenskaplig elektronisk publicering totalt? (Räknat i % av heltidstjänster)?

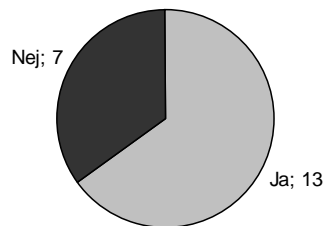
Fem bibliotek besvarade inte frågan.

Fråga 13. Förekommer det fortbildning av personalen beträffande vetenskaplig elektronisk publicering, och i så fall på vilket sätt?

20 bibliotek besvarade frågan. 13 bibliotek svarade att det förekommer fortbildning av personalen. Val av fortbildning varierade:

- SVEPs och ScieComs workshops, mailinglistor och websidor
- Konferens- och seminariedeltagande
- SVEP-projekt, deltari seminarier och konferenser, (både nationellt och internationellt). Internutbildning till kollegor inom organisationen.
- DiVA-samarbete
- Datakurser, copyrightkurser, möten och föredrag.

Sju bibliotek svarade att det inte förekommer fortbildning av personalen.

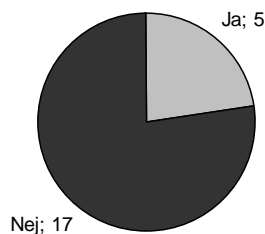

Figur 6. Förekommer det fortbildning av personalen beträffande vetenskaplig elektronisk publicering?

Sex bibliotek besvarade inte frågan

14. Förekommer det kontinuerliga utvärderingar av bibliotekets arbete rörande den vetenskapliga elektroniska publiceringen, och i så fall hur?

21 bibliotek besvarade frågan. På fem bibliotek förekommer det kontinuerliga utvärderingar. 17 bibliotek genomför inte utvärderingar. I flera av fallen skulle en mer systematisk utvärdering genomföras när den elektroniska publiceringsverksamheten var mer utvecklad.

Figur 7. Förekommer det kontinuerliga utvärderingar av bibliotekets arbete rörande den vetenskapliga elektroniska publiceringen?

Fem bibliotek besvarade inte frågan.

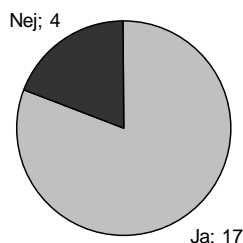
Fråga 15. Samarbetar ni med andra högskolor eller deltar ni i något samordningsprojekt rörande vetenskaplig publicering?

17 bibliotek svarade ja, många av dem som svarade ja på nästa fråga beskriver SVEP-samarbetet redan här. Andra kommentarer om samarbete utanför högskolan ser ut som följer:

- Samarbete med BTH kring programvara.
- Deltagit i EU-projekt och andra utvecklingsprojekt.
- SUHF, samordning av beskrivningsformat för databaser för forskningsuppföljning.
- S-WoPEc, S-WoBA, EBSLG

- Möten med TGV-biblioteken
- Samarbete med John Hopkins University
- DiVA
- NDLTD (Networked digital library of theses and dissertations)

Fyra bibliotek svarade nej, de kommenterade inte svaret i övrigt.

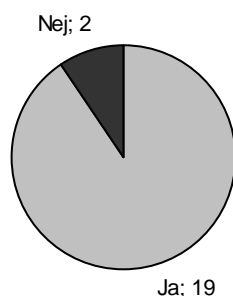
Figur 8. *Samarbetar ni med andra högskolor eller deltar ni i något samordningsprojekt rörande vetenskaplig publicering?*

Fem bibliotek svarade inte på frågan.

Fråga 16. Har ni deltagit i några aktiviteter inom SVEP-projektet?

19 bibliotek svarade ja, samtliga av dessa har deltagit i workshops och seminarier i olika stor utsträckning.

Två bibliotek svarade nej, de kommenterade inte svaret i övrigt.

Figur 9. *Har ni deltagit i några aktiviteter inom SVEP-projektet?*

Fem bibliotek besvarade inte frågan.

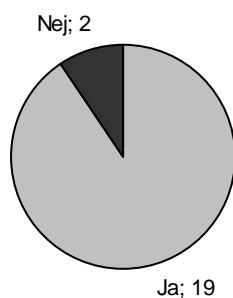
Fråga 17. Har ni haft användning av SVEP-projektet?

19 bibliotek svarade ja. Kommentarererna skiftade.

- Utvärderingar av olika programvara, Dspace m fl.
- Kompetensutveckling och systemförbättringar i vår forskningsdatabas.
- Allmän information av nytta.
- Stor hjälp för att få begreppen att klarna.
- Vi har kunnat ställa frågor och få dem besvarade.

- Seminarier, webbplatsen, översikt över publiceringsverktygen m.m.
- Kunskapsinhämtande, kontakter o dyl.
- OAI-kompatibilitet.
- Ja – men vill gärna ha mer hjälp och stöd från SVEP. Som liten högskola har vi inte resuser nog att utveckla allt själva.
- Samordning av nationellt format för publiceringsdatabaser, kunskapsspridning, uppsök.
- Mycket värdefullt. Projektet har varit mycket konstruktivt och fruktsamt. Dels för att skapa nationella lösningar, gemensam söktjänst, samordning m.m men också som stöd för det egna arbetet med e-publicering.

Två bibliotek svarade nej, de kommenterade inte svaret i övrigt.

Figur 10. Har ni haft användning av SVEP-projektet?

Fem bibliotek besvarade inte frågan.

Fråga 18. Har ni tagit del av informationsmaterial från SVEP-projektet?

21 bibliotek svarade ja på frågan. Kommentarererna skiftade mellan ”Ja, lite” till ”Vi är ansvariga för SVEPs webbplats”

5 bibliotek besvarade inte frågan.

Inget bibliotek svarade nej.

5.6 Resultatredovisning (fråga 19-21)

Frågorna 19-21 är alltså avsedda för de bibliotek som inte publicerar vetenskapligt material elektroniskt. Sammanlagt åtta bibliotek har besvarat dessa frågor. Sex av dem uppger att de helt saknar elektronisk publicering av vetenskapligt material. Två bibliotek anser att deras publiceringsverksamhet är så ringa att de ändå har synpunkter i ämnet.

Fråga 19. Vilka är de främsta skälen till att ni inte publicerar vetenskapligt material elektroniskt?

Fem bibliotek besvarade fråga 19. Kommentarererna varierade.

- Organisatoriska.

- Examensarbeten har inte haft tradition av akademiskt skriven text, man har producerar objekt, vi saknar forskning i övrigt.
- Högskolan har inte tagit beslut om publicering enligt de förslag som tagits fram.
- Ekonomiska. Vi har inte kommit igång ännu, diskussioner förs. Vi vill ha ekonomin klar.
- Bristande resurser och avsaknad av samordning då publiceringen sköts mycket decentraliserat.

Fråga 20. Vad skulle krävas för att ni påbörjar arbete med att publicera vetenskapligt material elektroniskt?

Fem bibliotek besvarade fråga 20. Också här varierade svaren.

- Vi börjar snart med en testperiod
- Vi saknar vetenskapligt material.
- Ett svar som innebär klartecken för e-publicering från högskolans ledning.
- Vi vill ha ekonomin klar
- Ökade resurser.

Fråga 21. Planerar ni att påbörja publicering av vetenskapligt elektroniskt material?

Här svarade samtliga åtta bibliotek som valt att besvara de sista tre frågorna. Alla svarade ja. Ett bibliotek planerar att påbörja publicering av examensrapporter under vårterminen 2005 och ett annat har nyligen anslutit sig till DiVA-projektet.

6. Analys och diskussion

Den snabba tekniska utvecklingen innebär stora förändringar för vetenskaplig publicering. Den digitala tidsåldern skapar många nya möjligheter att sprida och underlätta hantering av information. Samtidigt skapas en rad problem i och med förändringarna och de nya elektroniska förutsättningarna för den vetenskapliga publiceringen.

Elektronisk egenpublicering vid högskolor och universitet är emellertid ingen ny företeelse utan har funnits i olika former sedan datorernas intåg. Spridning av elektroniskt material har i olika former pågått lika länge men har genomgått en stor förändring och nått långt mycket större möjligheter i och med Internets genomslag under mitten av nittioalet. Institutionella arkiv är dock ett begrepp som är relativt nytt inom den vetenskapliga kommunikationen. Institutionella arkiv syftar till att tillhandahålla och tillgängliggöra universitetens och högskolornas samlade forskning i elektroniska arkiv eller databaser. De institutionella arkiven har en rad egenskaper som är intressanta att undersöka och det sker en snabb utveckling över hela världen, även i Sverige har en rad institutionella arkiv etablerats de senaste åren. I dagsläget finns det dock inte någon samlad översikt över hur den elektroniska publiceringen ser ut vid svenska universitet och högskolor. Vi har valt att undersöka detta och göra denna kartläggning med utgångspunkt utifrån de olika aspekter och strukturer som skapar och påverkar helheten av elektronisk publicering och institutionella arkiv.

I en jämförelse mellan vår undersökning och den som gjordes i samband med projektrapporten *En gemensam portal för akademisk fulltextpublicering vid svenska universitet och högskolor* (2002) kan man se att mängden elektroniskt publicerade avhandlingar inte förändrats nämnvärt under de senaste tre åren. Nivåerna är helt oförändrade så när som på att ytterligare två högskolor har börjat publicera abstracts till avhandlingar. Publiceringen av forskningsrapporter har däremot ökat kraftigt. I undersökningen från 2002 publicerade sju högskolor abstracts till forskningsrapporter och fyra högskolor publicerade rapporterna i fulltext. Idag publicerar 12 högskolor forskningsrapportsabstracts och 11 högskolor publicerar fulltextversioner elektroniskt. I den tidigare undersökningen frågas inte specifikt efter publicering av examensarbeten men sex högskolor noterar sin utgivning av examensarbeten och fyra att de planerar att påbörja publicering. Idag publicerar merparten av högskolorna examensarbeten i fulltext.

Det är en påfallande låg andel av högskolorna som publicerar vetenskapliga artiklar elektroniskt. Dessa borde prioriteras i högre grad om högskolorna med sin publicering har för avsikt att förändra den vetenskapliga publiceringskrisen. Internationellt står ofta

de egenarkiverade vetenskapliga artiklarna i centrum för den elektroniska publiceringen.

I den forskningspolitiska propositionen *Forskning för ett bättre liv* (2004) konstateras att fri spridning av vetenskapliga artiklar på nätet väcker allt större internationellt stöd och att det samarbete som Kungliga biblioteken och lärosätena har påbörjat för att bygga upp och samordna öppna arkiv är viktigt. Propositionen förhåller sig allmänt positiv till elektronisk publicering av vetenskapligt material men föreslår inga klara åtgärder för att främja publiceringsverksamheten. En tydligare formulerad nationell strategi kan naturligtvis stödja högskolorna i deras policyskapande.

Vetenskapsrådet och SUHF, som nyligen har undertecknat Berlindeklarationen om fri tillgång till vetenskaplig information på Internet, uppvaktar nu regeringen om ett klart nationellt ställningstagande och politiskt stöd för att offentlig finansierad forskning ska vara tillgänglig för alla och inte bara för de som har råd att betala. Ett par länder har redan skapat nationella målsättningar och ramar för en samordning av den elektroniska publiceringen av landets forskningsmaterial, andra länder är i färd med att skapa övergripande nationella policys. I Sverige saknas dock fortfarande en nationellt antagen policy för högskolans elektroniska informationsförsörjning. Många av biblioteken i vår undersökning lyfter fram intresset av en nationell samordning. Ett bevis på behovet av en nationell samordning är DiVA-projektets utveckling från att ha varit ett lokalt elektroniskt publiceringsprojekt till att ha blivit ett nationellt (och internationellt) projekt av samordningskaraktär.

Eftersom det fanns ett stort behov av ett organiserat samarbete inom den elektroniska publiceringen vid svenska högskolor startades år 2002 det BIBSAM-stödda samordningsprojektet SVEP. Högskolorna lyfter i vår undersökning fram samarbets- och samordningsaspekter när de ger sin bild av den elektroniska publiceringsverksamheten och 19 av 21 besvarande bibliotek har deltagit i aktiviteter inom SVEP-projektet, lika många anser sig också ha haft användning av SVEP. Respondenterna lyfter fram skilda användningsområden för SVEP t.ex:

- sytemförbättringar
- långsiktigt bevarande
- skapandet av nyttiga kontakter
- allmänt stöd
- utvärderingar
- kunskapsinhämtande

Respondenternas upplevelse av SVEP ligger därmed nära syftet med projektet som är att definiera standarder, sprida lösningar för långsiktig tillgänglighet, ge råd och stöd kring verktyg för publicering samt utveckla nya söktjänster. Inom SVEP har man främst inriktat sig på att ge stöd och råd kring elektronisk publicering snarare än att själva utveckla färdiga tjänster eller verktyg åt högskolorna. Inom DiVA-projektet har det däremot fallit sig naturligt att leverera färdiga system eftersom DiVA har utvecklat publiceringssystem efter egna behov som andra högskolor sedan har funnit användbara för sin elektroniska publiceringsverksamhet. Genom att få stöd för den elektroniska publiceringen kan de olika högskolorna effektivisera sin elektroniska publicering och anpassa publiceringssystemen efter lokala behov. För en del bibliotek, framförallt de

mindre som saknar resurser för egen systemutveckling, är det av större intresse att få ta del av färdiga och konkreta tjänster vilket man också efterfrågar i vår undersökning.

6.1 Bibliotekets roll

Arbetet med institutionella arkiv och elektronisk publicering innebär ofta arbetsuppgifter som förutsätter kunskap och kompetens i att tillhandahålla och tillgängliggöra information. Arbetet med elektronisk publicering har därför av naturliga skäl ofta hamnat på högskolebiblioteken vid de olika högskolorna, såväl i Sverige som utomlands. Den elektroniska publiceringen utökar rollen för biblioteken, som går från att vara förmedlare av information till att vara en aktiv del av spridningsprocessen (Cervone 2004). Med denna utökade roll ökar också arbetsbördan för bibliotekarierna och det är viktigt att uppdragsgivaren inte tar för givet att de nya arbetsuppgifterna kan skötas inom ramen och budgeten för det ordinarie arbetet. Av de högskolor som har särskild budget för verksamheten uppger några att publiceringen finansieras av särskilda projektmedel, ytterligare ett par högskolor har ett självfinansierande system där särskilda avgiftsbelagda publiceringstjänster finansierar verksamheten.

En majoritet av biblioteken i vår undersökning uppger att de har personal som arbetar med elektronisk publiceringsverksamhet. Av dessa uppger fem bibliotek att arbetsomfattningen inom den elektroniska publiceringen motsvarar en heltidstjänst eller mer. Av de högskolor som publicerar vetenskapligt material elektroniskt ligger personalsnittet på 80% av en heltidstjänst, medianen på 25%. Storleken på högskolan och omfattningen av forskningen styr naturligtvis frågorna om ekonomi och personal och det finns ett klart samband mellan omfattningen av den elektroniska publiceringen och antalet heltidstjänster. Av de bibliotek som har över en heltidstjänst avsatt åt publiceringen återfinns även personal med annan kompetens än traditionellt bibliotekarielaterad, ex. tekniker och driftspersonal.

För att stärka bibliotekens roll i den nyuppkomna situationen anser vi det vara nödvändigt att biblioteken och bibliotekarien profilerar sin kompetens inom verksamheten, samt att tydliga ansvarsroller fördelas inom verksamhetsområdet. Etablerandet av institutionella arkiv kan dessutom utöka biblioteks traditionella ansvarsområde, vilket i sin tur kan medföra en ökad status för bibliotekarieyrket. I den nya situationen har bibliotekarien den kompetens som krävs för att driva frågorna om vetenskaplig elektronisk publicering men en samordning mellan olika aktörer inom respektive högskola kan leda till en mer kraftfull utveckling av den elektroniska publiceringen.

Det förekommer fortbildning av personalen på 13 av 20 besvarande bibliotek. Här hänvisar respondenterna till olika samordningsprojekt och man lyfter fram att fortbildningen bl.a. sker genom deltagande i seminarier, konferenser och workshops arrangerade av SVEP. Man nämner även att ScieCom och DiVA bidrar till personalens fortbildning.. Att majoriteten av biblioteken väljer att fortbilda sin personal inom ämnet kan ses som en logisk konsekvens av att samtliga bibliotek i vår undersökning uppger att de planerar att utveckla sin vetenskapliga elektroniska publicering. Däremot uppger endast fem bibliotek att det förekommer kontinuerliga utvärderingar av verksamheten. Orsakerna till detta varierar. Ett par respondenter menar att den elektroniska

publiceringen inte är utvecklad nog för att en utvärdering skulle vara fruktsam, andra menar att det saknas beslut från högskoleledningen om utvärdering. Det här kan bero på det faktum att en stor majoritet av högskolorna saknar policy rörande den elektroniska publiceringsverksamheten.

6.2 Särskilda enheter för digital publicering

Arbetet med publicering av vetenskapligt elektroniskt material i institutionella arkiv på svenska högskolor initierades på olika håll redan 1993 men det är under 2000-talet som aktiviteten har ökat markant. Drygt hälften av de högskolor som idag publicerar vetenskapligt material elektroniskt har påbörjat sin verksamhet under 2000-talet. Intressant är att biblioteken i vår undersökning avser utveckla sin verksamhet i varierande utsträckning i framtiden. Detta tyder på att diskussionen kring vetenskaplig elektronisk publicering, tekniska lösningar, standarder, val av dokumenttyper osv. är aktuell och i högsta grad förs på högskolorna runtom i landet. Ett återkommande svar i undersökningen är emellertid att frågan om publicering har initierats och diskuterats på ledningsnivå men aldrig utmynnat i verkliga resultat. I undersökningen framgår att mer än hälften av de högskolor som besvarat frågan om verksamhetsmål saknar en policy eller en övergripande målbeskrivning av verksamheten och en lika stor andel saknar en specifik budget för verksamheten.

Det är viktigt med ett organisatoriskt engagemang för hanteringen av det digitala materialet. Även om ansvaret för berörda uppgifter rimligtvis är utspridda över olika enheter på universitet och högskolor så är det en nödvändighet för ett effektivt institutionellt arkiv att det sker ett välfungerande samarbete mellan bibliotekarier, IT-personal, arkivarier, administrativ personal och policyskapare (Lynch 2003). Ett alternativ för att effektivisera och organisera den elektroniska publiceringen är att etablera särskilda organisatoriska enheter som samordnar och ansvarar för verksamheten. Detta har bl.a. skett vid Uppsala universitet och vid Göteborgs universitet med lyckat resultat. Gemensamt för dessa är att de är stora universitet som bedriver forskning i omfattande skala. Detta påverkar naturligtvis förutsättningarna och bidrar till ökade möjligheter att skapa organisatoriska enheter som ansvarar för publiceringen. Vår undersökning visar emellertid att samtliga högskolor, oavsett storlek, anser att publiceringsverksamheten på respektive högskola bör utvecklas. Trots detta saknar alltså en majoritet av högskolorna en policy för hur verksamheten bör bedrivas. En ökad samordning av högskolans olika resurser och tydliga direktiv från högskoleledningen om publiceringens mål och funktion, kan alltså bidra till gynnsammare förutsättningar för en mer kraftfull utveckling av elektronisk publicering av vetenskapligt material.

Ett övergripande mål, oavsett organisationsformer, för att effektivisera publiceringen av det vetenskapliga materialet, och som vår undersökning visar att högskolorna har problem med, är alltså att tydligt formulera målet med den egenpublicerade forskningen; Vad ska publiceras? Hur ska det publiceras? Av vem ska materialet publiceras? Dessa frågor bör besvaras och förankras i högskoleledningen för att få till stånd en effektivare publicering. Att förankra kravet på elektronisk publicering i universitets ledning är något som måste ske för att få författarna att skicka in sin avhandling elektroniskt (Forsberg 2002).

6.3 Långtidsbevarande och tillgänglighet

Den tekniska utvecklingen går snabbt framåt och utvecklingen av gemensamma standarder för ökad interoperabilitet är en av de stora anledningarna till den elektroniska publiceringens utveckling. En god interoperabilitet innebär möjlighet att utbyta och återanvända information i så stor utsträckning som möjligt. OAI-protokollet är ett exempel på ett protokoll som vill ge denna möjlighet till ökad tillgänglighet och samordnad sökning. I vår undersökning är 16 av högskolornas publiceringssystem OAI-kompatibla vilket är en kraftig ökning från 2002 där antalet var sju.

Den tekniska interoperabiliteten är av stor vikt men minst lika viktig är den semantiska. Det räcker inte med att man förlitar sig på vedertagna standarder och rekommendationer. Tolkningar och egna utvidgningar kan man inte standardisera. För detta behövs en dialog och en rad överenskommelser mellan aktörer som vill kommunicera med varandra (En gemensam portal för akademisk fulltextpublicering vid svenska universitet och högskolor 2002).

På grund av olika tekniska och juridiska hinder är det i dagsläget inte möjligt att bevara det elektroniska materialet i samma utsträckning som det tryckta, men det bör ställas samma krav på bevarande oavsett om materialet är tryckt eller elektroniskt (Persson & Persson 2004). En policy för hantering av institutionella arkiv bör utgå ifrån de policys som rör de tryckta samlingarna. Policyn kan också innehålla information om arbetsflöde, tillgänglighet och långtidsbevaring (Hunter & Day 2005).

Det troliga är att papper och elektronisk media kommer att samexistera även i framtiden. Det kan därför vara en god idé för inblandade aktörer att verka utifrån tanken på att en hybridmodell kommer att finnas en lång tid framöver och därför utarbeta rutiner för system där de båda medierna existerar samtidigt, t.ex. när det gäller distribution och lagring (Ring 2001).

Både DiVA och SVEP prioriterar frågan om det långsiktiga bevarandet och vår undersökning tyder på att bibliotekens utveckling av långtidsbevarande och val av standardlösningar kring det elektroniskt publicerade materialet i hög grad är beroende av SVEP:s och DiVA:s initiativ inom området.

6.4 Kvalitetsgranskning

Trots det stora intresset för elektronisk publicering av vetenskapligt material på landets högskolebibliotek finns fortfarande problem att lösa. Högskolorna och biblioteken måste samordna sina ansträngningar med en tredje aktör, forskaren, för att en utveckling av de institutionella arkiven ska komma till stånd. Det måste skapas ett konsekvent bedömningssystem för den elektroniskt publicerade forskningens tillförlitlighet, tillgänglighet och publicitet. I det traditionella publiceringssystemet belönas forskaren när hon eller han publiceras i en välrenommerad tidskrift. Publiceras man inte i de rätta sammanhangen, med chans att citeras och få ett stort genomslag, kan forskarkarriären påverkas i negativ riktning. Med tiden har det bildats en hierarki inom tidskriftsmarknaden. Status på distributionskanalen har blivit betydelsefull, då en viktig del av den formella kvalitetsgranskningen kanaliseras via dess redaktion (Lagerås 2003). Det är biblioteken, inte forskarna, som i första hand har ett egenintresse i att

förändra vanorna, eftersom biblioteken drabbas hårdast av den nuvarande modellen, där de allra flesta forskarna vill publicera sig i de högst rankade och därmed dyraste tidskrifterna, som biblioteken i allt mindre utsträckning har råd att tillhandahålla (Sjöberg & Stjernberg 2004). Att forskarna görs delaktiga i diskussionen kring institutionella arkiv är alltså av högsta betydelse. Det är viktigt att uppmärksamma att fördelarna av institutionella arkiv skiljer sig åt för de olika aktörerna som är inblandade. Många av de fördelar som gagnar högskolorna är inte lika gynnsamma för de forskare som vill få sitt forskningsmaterial publicerat.

I Anna Rings (2001) undersökning om forskares attityder till elektronisk publicering av vetenskapliga texter visade det sig att allt fler bidrar till och använder elektronisk publicering i samband med sin forskning. Detta medverkar till en ökad förståelse och insikt om de för- och nackdelar som mediet kan medföra. Forskarna anser inte att mediet i sig har någon betydelse och att samma faktorer är viktiga oavsett om det gäller elektronisk eller tryckt publicering. Forskarna ansåg att elektroniskt publicerat material har fördelar när det gäller spridning och tillgänglighet. De uttryckte däremot tveksamhet till vilken tillförlitlighet det elektroniska mediet kan erbjuda idag. Undersökningen visade att elektronisk publicering av vetenskapliga texter kan utgöra ett bra komplement till tryckta bland annat genom användandet av multimedia och hypertextlänkar. Om detta skall slå igenom och utnyttjas måste dock kriterierna publicitet, tillförlitlighet och tillgänglighet tillfredställas. Forskarna själva måste delta i debatten kring och uppbyggandet av de institutionella arkiven så att granskningen och tillförlitligheten av de publicerade texterna kan garanteras (Ring 2001).

Problemet om kvalitetssäkring kvarstår dock. Någon form av kvalitetsfilter behövs även om forskningen publiceras elektroniskt. Grundkraven på kvalitetsfiltrering kan säkras även under elektroniska publiceringsformer. I debatten kring elektronisk publicering hörs röster som menar att det gamla systemet med *Peer Review* kommer att försvinna. *Open* eller *Public Review* kan ersätta *Peer Review* där vem som helst kan bedöma och bemöta en elektroniskt publicerad artikels giltighet. Statusen anses lägre för vetenskapliga dokument, publicerade i fulltext via webben jämfört med traditionell publicering, vilket kan ha en bromsande effekt på elektronisk fulltextpublicering. Trots att undersökningar visar att forskare gärna tar del av andras vetenskapliga material via webben, finns en osäkerhet inför att publicera sitt eget material i fulltext. Om den största motivationen till att publicera är att uppnå status kanske man som forskare inte väljer att publicera elektroniskt i fulltext, utan väntar tills publiceringsformen slagit igenom med en egen belöningsstruktur (Ekström & Nilsson 2003). Det här positionerandet leder till en olycklig och ofördelaktig moment 22-situation där forskare vill använda andra forskares elektroniskt publicerade material men inte publicera sin egen forskning elektroniskt, och en ny publiceringsform med en ny belöningsstruktur lär inte slå igenom så länge forskarna håller sig avvaktande till situationen.

6.5 Slutdiskussion

Tidigare undersökningar utgår ofta från den vetenskapliga publiceringskrisen och att elektronisk publicering kan användas som ett sätt för att förändra det vetenskapliga kommunikationsparadigm som råder. Vi instämmer i att institutionella arkiv kan vara ett effektivt verktyg för förändring men att det inte nödvändigtvis måste vara det, och

att det finns en fara i att i för stor utsträckning marknadsföra de institutionella arkiven som ett medel för att revoltera mot den traditionella vetenskapliga kommunikationen istället för att lyfta fram de olika unika möjligheter den digitala tekniken i sig skapar för att underlätta publicering, tillgänglighet och spridning av information.

Institutionella arkiv måste inte ses som endast en ersättning av de traditionella publiceringssystemen utan kan existera som komplement. Den vetenskapliga krisen beror till stor del på de ökade prenumerationskostnaderna för tidskrifter. Genom att forskare publicerar sina artiklar direkt i de institutionella arkiven kan förutsättningarna förändras, men det är viktigt att uppmärksamma att institutionella arkiv inte är en tidskriftssamling och därför inte bör hanteras som en sådan. Det är inte syftet med dessa arkiv (Lynch 2003).

Även om högskolorna ådrar sig en ökad kostnad för personal och utrustning vid implementeringen av institutionella arkiv så kan de institutionella arkiven i längden spara pengar då de på ett effektivt sätt kan centralisera de funktioner och arbetsuppgifter kring hanteringen av elektronisk publicering som ofta finns utspridda över olika områden på högskolorna (Library Technology Reports 2004).

De flesta system för institutionella arkiv använder sig av ett formulärbaserat system för att underlätta för författarna att direkt posta sitt bidrag till arkivet. När det väl finns i arkivet behöver inte forskarna längre tillgängliggöra sitt material på personliga webbsidor, via e-mail eller genom motsvarande vägar för att nå ut med sitt material. Dokumentet tillgängliggörs via det institutionella arkivet och användare kan komma åt materialet genom att söka direkt i systemet eller via utomstående sökmotorer som kan återanvända metadatan i det arkiverade materialet (Library Technology Reports 2004). Det är viktigt att publicering och sökning i arkivet kan ske så okomplicerat som möjligt utan att särskild teknisk kunskap krävs för den som använder systemet. Det finns en stor risk att om denna uppgift blir för besvärlig eller tidskrävande så lastas allt jobb över på biblioteket. En annan fara i och med den snabba framväxten av institutionella arkiv är att högskolor vill haka på trenden och förväntar sig en enkel och hastig implementering utan någon övergripande förankring i verksamheten, långsiktig plan eller policy.

Det är av stor vikt att de institutionella arkiven implementeras med ett långsiktigt engagemang och åtagande. Genom att etablera ett institutionellt arkiv skapar man nya förväntningar men samtidigt som man skapar nya möjligheter utsätter man sig för stora risker. Högskolor som väljer att förlita sig på institutionella arkiv för att sprida och bevara sitt forskningsmaterial måste också i hög grad förlita sig på kunskapen och kompetensen hos de ansvariga för arkivets underhåll. I hårda ekonomiska tider är det dessutom svårt att skära ner på det institutionella arkivet eftersom digital långtidsbevaring kräver ständig finansiering (Lynch 2003).

Satsningen på institutionella arkiv vid högskolor kan misslyckas av många olika anledningar, t.ex. ekonomiska, organisatoriska och tekniska. Men genom att tänka långsiktigt, och noggrant planera samt uppmärksamma de olika delar som berörs av den elektroniska publiceringen och bevaringen kan man underlätta implementeringen

7. Slutsatser

I takt med utvecklandet av gemensamma standarder och protokoll, programvaror och att tekniken blir allt billigare har etablerandet av institutionella arkiv och utgivningstakten av elektroniskt publicerat material ökat på landets högskolor. Det sker en snabb utveckling och högskolorna ser de möjligheter och unika egenskaper den digitala tekniken ger när det gäller ökad spridning, tillgänglighet och marknadsföring av det egna vetenskapliga forskningsmaterialet. Högskolorna blir dessutom allt mer uppmärksamma på de problem den elektroniska publiceringen medför, framförallt när det gäller organisatoriska, tekniska och strukturella aspekter.

Utvecklingen av elektronisk publicering är ett svårfångat ämne. Diskussioner kring policyskapande, utgivningstakt och tekniska standarder förs på högskolor över hela landet och frågan om en övergripande nationell strategi för vetenskaplig elektronisk publicering är brinnande aktuell. Vad som gäller idag gäller inte nödvändigtvis imorgon. Vi anser ändå att en kartläggning och undersökning av den elektroniska publiceringen vid landets högskolor både är nödvändig och befogad. Att idag identifiera problem och utvecklingsmöjligheter kring högskolornas elektroniska publicering av vetenskapligt material kan tjäna som underlag för framtida diskussioner och förbättringar.

Vi har gjort vår kartläggning genom en enkätundersökning som besvarades av 26 högskolebibliotek. Vi anser att de besvarade enkäterna ger en representativ bild av hur utvecklingen av institutionella arkiv ser ut på landets högskolor idag. Allmänna attitydfrågor, som t.ex. vilka för- respektive nackdelar respondenterna kunde tänkas uppleva beträffande den vetenskapliga elektroniska publiceringen skulle vara intressanta att ta del av i framtida undersökningar. Dessa frågor är emellertid alltför svårfångade att söka svar på i enkätformat. Av tidsbrist tvingades vi avstå från de djupintervjuer som skulle kunna ge svar på den typ av frågor.

Uppsatsen syftar till att kartlägga utvecklingen av institutionella arkiv ur ett helhetsperspektiv. Krisen inom den vetenskapliga kommunikationen, forskarnas situation, långtidsbevarande och tillgänglighet, kvalitetssäkring av vetenskapligt material m.m. är alla intressanta aspekter och avgörande för att förstå den komplexitet som organiserad publicering av vetenskapligt material innebär. Vi har endast utgått från dessa aspekter när det har behövts för att förklara eller undersöka uppsatsens syfte, men uppsatsen har inte någon av dessa aspekter som specifik utgångspunkt.

I undersökningen har vi identifierat ett par nyckelfaktorer som vi anser har verkat antingen hämmande eller utvecklande för utbyggnaden av institutionella arkiv.

- *Den anmärkningsvärt låga andel högskolor som bedriver sin verksamhet utifrån uttalade policys eller verksamhetsmål*

En majoritet av högskolorna i vår undersökning saknar policy eller en övergripande målbeskrivning med den elektroniska publiceringsverksamheten. Detta kan leda till brister i interoperabilitet och försämrade utvecklingsmöjligheter för de institutionella arkiven. Verksamheten måste definieras tydligt och de olika aktörer som påverkar utgivningen måste tilldelas klara ansvarsroller. I dagsläget publicerar en del högskolor sitt vetenskapliga material elektroniskt utan att det finns några egentliga riktlinjer för hur publiceringsverksamheten ska se ut. Utifrån vår undersökning och tidigare forskning har vi funnit att en centralisering av de olika funktionerna på högskolan som styr den elektroniska publiceringen leder till effektivare publiceringsmöjligheter. Lika viktigt är att kommunikationen mellan de aktörer som påverkar publiceringen, högskoledning, forskare, administration, tekniker och bibliotek, fungerar tillfredsställande. Att skapa samordnade organisatoriska publiceringsenheter för elektroniskt material kan underlätta för, och effektivisera publiceringen.

En förklaring till högskolornas svårighet att sätta upp tydliga ramar för publiceringsverksamheten kan vara att Sverige saknar en nationellt antagen strategi för högskolans elektroniska informationsförsörjning. Olika intresseorganisationer har ställt sig bakom Berlindeklarationen och förespråkar nu ett nationellt ställningstagande för att offentligt finansierad forskning ska göras fritt tillgänglig. En ratificering av Berlindeklarationens skulle, utöver det ideologiska ställningstagandet, innebära att de tekniska möjligheterna och den kompetens som finns för att tillgängliggöra vetenskapligt material på högskolorna tillvaratas i högre grad. Nyckelfrågan är huruvida statliga forskningsfinansiärer kan kräva att forskningsmaterial som skrivits med deras stöd skall tillgängliggöras i öppna arkiv.

- *SVEP:s och DiVA:s inflytande på etablerandet, driften och utvecklandet av den vetenskapliga elektroniska publiceringen i institutionella arkiv på högskolor och universitet i Sverige*

De senaste åren har utgivningstakten av elektroniskt publicerat material ökat på landets högskolor. Vi tror att samarbete mellan olika högskolor och stöd från samordningsprojekt i hög grad har bidragit till utvecklingen. En majoritet av högskolorna har tagit del av SVEP:s aktiviteter och haft användning av projektet. Högskolorna får hjälp med frågor rörande långtidsbevarande, fortbildning och tekniska standardlösningar av SVEP men också av DiVA och genom samarbete med andra högskolor. Vi anser att samordningsprojekt och samarbete mellan högskolor leder till ökad effektivitet och en mer kraftfull utveckling av de institutionella arkiven.

Intressant är att förhållandevis få högskolor i vår undersökning egenpublicerar vetenskapliga artiklar elektroniskt. Internationellt sett är detta det område som anses mest relevant för att nå en förändring av den vetenskapliga kommunikationen. Nationella samordningsprojekt förekommer däremot även i andra länder. Tyskland, Holland och Finland exempelvis har nationella organisationer av olika karaktärer som alla syftar till att främja elektronisk publicering av vetenskapligt material.

- *Högskolornas uttalade vilja och mål att i framtiden utveckla den elektroniska publiceringsverksamheten.*

Högskolorna är tydliga i sin ambition är att hålla diskussionen kring och utvecklandet av elektronisk vetenskaplig publicering levande. Denna attityd är naturligtvis en grundförutsättning för att de institutionella arkiven ska utvecklas på landets högskolor.

- *Bibliotekets förändrade roll i och med hantering av vetenskaplig elektronisk publicering*

Arbetet med institutionella arkiv har ofta hamnat inom högskolebibliotekens ansvarsområde. Men en förändrad publiceringssituation innebär också förändrade arbetsuppgifter för biblioteket. Etablerandet av institutionella arkiv utökar bibliotekets traditionella ansvarsområde vilket i sin tur också kan medföra en ökad status för bibliotekarieyrket. En tydlig ekonomisk och organisatorisk ansvarsfördelning mellan de aktörer som handhar publiceringen inom högskolan är dock nödvändig så att inte verksamheten bara placeras inom ramarna för bibliotekets ordinarie verksamhet utan att hänsyn tas till ökade arbetsinsatser.

Som vi nämnt tidigare är bilden av den organiserade vetenskapliga elektroniska publiceringen komplex och sammansatt. Det finns en mängd olika aspekter att ta hänsyn till för att göra en rättvis beskrivning av ämnet. Dessutom är ämnet flyktigt och under ständig förändring. Diskussioner kring hur och av vem vetenskapligt material lämpligast ska publiceras elektroniskt kommer att föras så länge det publiceras vetenskaplig material. Vår uppsats vill ta ett helhetsgrepp på den vetenskapliga elektroniska publiceringen på högskolor i Sverige. Att belysa ämnet från mer specifika ingångar är också viktigt. Forskarens roll, samordning, långsiktig bevaring och bibliotekets förändrade villkor är bara några av områden där forskning kan kasta ytterligare ljus över problematiken och utvecklingsmöjligheterna inom den vetenskapliga elektroniska publiceringen.

8. Källförteckning

Academic Archive On-line (2005). [Elektronisk] Tillgänglig: <http://www.diva-portal.se/> [2005-01-25]

Alkula, Riita (1999). Elektronisk publicering. *Nordinfo-nytt*. no 1-2 (1997). [Elektronisk] [2005-02-25].

BIBSAM-biblioteken (2005). [Elektronisk] Tillgänglig: <http://www.kb.se/bibsam/Avgifter/biblioteken.htm> [2005-03-14]

Björklund, Carin (1998). Elektronisk fulltextpublicering – En projektrapport om publikationer utgivna av Handelshögskolan vid Göteborgs universitet. [Elektronisk] Tillgänglig: <http://www.ub.gu.se/info/projekt/rapportv1.pdf> [2005-03-10]

Borgman, Christine L. (2000). Digital Libraries and the continuum of scholarly communication. *Journal of Documentation*, vol. 56:4, ss. 412-430.

Carlsson, Helena & Gustafsson, Linda (2003). *Vetenskaplig kommunikation i förändring: en fallstudie av ett svenskt forskningsbiblioteks beståndsutveckling*. Magisteruppsats i biblioteks- och informationsvetenskap vid biblioteks- och informationsvetenskap/bibliotekshögskolan.

Cervone, Frank H. (2004). The Repository Adventure. *Library Journal*, no. 129: 10.

Drake, Miriam A. (2004). Institutional Repositories: Hidden Treasures. *Searcher*, vol. 12: 5, ss. 41-46.

DSpace Federation (2005). [Elektronisk] Tillgänglig: <http://www.dspace.org/> [2005-03-15]

Ekström, Victoria & Nilsson, Anna (2003). *Elektronisk publicering – vetenskapliga dokument med åtkomst via webben*. Magisteruppsats i biblioteks- och informationsvetenskap vid biblioteks- och informationsvetenskap/bibliotekshögskolan.

En gemensam portal för akademisk fulltextpublicering vid svenska universitet och högskolor (2002). Uppsala Universitetsbibliotek. Dnr. 63-176/2002. [Elektronisk] Tillgänglig: <http://www.kb.se/bibsam/bidrag/projbidr/avslutade/2003/AFO-projektrapport.pdf> [2005-02-09]

Eprints.org (2005). [Elektronisk] Tillgänglig: <http://www.eprints.org/> [2005-04-03]

Ericson Lagerås, Karin (2003). *Vetenskaplig publicering i gungning*. Examensarbete för magisterexamen i Biblioteks- och informationsvetenskap vid Lunds universitet.

Eriksson, Jörgen & Kjellberg, Sara (2003). LU:research - att etablera ett institutionellt arkiv vid Lunds Universitet. *DF.Revy.* vol. 26: 4 [Manuskript]

Fjällbrant, Nancy (1997). *Historical development and new possibilities*. [Elektronisk]. Tillgänglig: <http://internet.unib.ktu.lt/physics/texts/scholarly/scolcom.htm> [2005-03-21]

Forsberg, Anna-Karin (2002). *Kartläggning av universitetsbibliotekens aktiviteter med avseende på elektronisk publicering av avhandlingar*. [Elektronisk] Tillgänglig: <http://www.kb.se/bibsam/ansvbibl/kthb/edissar.doc> [2005-02-25]

Forskning för ett bättre liv (2004). Stockholm : Riksdagen (Regeringens proposition; 2004/05:80).

Friberg, Anneli & Olson, Lisa (1998). *Elektronisk publicering av avhandlingar – en framtida uppgift för forskningsbiblioteken? En undersökning av svenska forskningsbiblioteks förutsättningar att fungera som förläggare av elektroniskt publicerade avhandlingar*. Magisteruppsats i Biblioteks- och informationsvetenskap vid Inst. För kultur- och biblioteksstudier vid Uppsala universitet.

Garvey, William D. (1979) *Communication: The Essence of Science*. Oxford: Pergamon Press.

Hagerlid, Jan (2005). *SVEP - Samordning av den Svenska högskolans Elektroniska Publicering*. [Elektronisk] Tillgänglig: http://www.lub.lu.se/svep/SVEP_InfoTrend_Pre-print2.pdf [2005-04-15]

Halliday, L.L. (2001). Scholarly communication, scholarly publication and the status of emerging formats. *Information Research*, vol 6:4. [Elektronisk]. Tillgänglig: <http://InformationR.net/ir/paper111.html> [2005-04-16]

Hjørland, Birger (1992). *Informationsvidenskabelige grundbegreber: biblioteks- og informationsvidenskab*. Köpenhamn: Danmarks biblioteksskole.

Hunter, Philip & Michael Day (2005). *Institutional repositories, aggregator services and collection development*. [Elektronisk]. Tillgänglig: <http://www.rdn.ac.uk/projects/eprints-uk/docs/studies/coll-development/coll-development.pdf> [2005-04-23]

Högskoleverket (2005). [Elektronisk] Tillgänglig: http://www.hsv.se/sv/iwt/startpage/den_svenska_hogskolan.jsp?expand_tree=54&jrunsessionid=1114952767260272803 [2005-04-19]

Informationskompetens, Lunds universitets bibliotek (2003). [Elektronisk]. Tillgänglig: <http://www.lub.lu.se/ub/distans/infokompetens/> [2005-03-26]

Johnson, Richard K. (2002). Institutional Repositories: Partnering with Faculty to Enhance Scholarly Communication. *D-Lib Magazine*, vol. 8: 11.

Karlsson, Kerstin & Sara Kjellberg (1998). *Elektroniska tidskrifter – var, när, hur och i så fall varför?* Examensarbete för magisterexamen i Biblioteks- och informationsvetenskap vid Lunds universitet.

Lewis, Rich (2003). *The Next Paradigm in Scholarly Communication*. [Elektronisk]. Tillgänglig: <http://rani.sir.arizona.edu/~sirls/spring03/589/rlewis.html/> [2005-03-16]

Library Technology Reports (2004). vol. 40:4. [Elektronisk]. Tillgänglig via Academic Search Elite.

Lynch, Clifford A. (2003). Institutional Repositories: Essential Infrastructure for Scholarship in the Digital Age. ARL Bimonthly Report, no. 226 (February 2003), ss. 1-7.

Meadows, Arthur Jack (1998). *Communicating research*. London: Academic Press.

Odlyzko, Andrew (2001). *The rapid evolution of scholarly communication*. [Elektronisk]. Tillgänglig: <http://www.dtc.umn.edu/~odlyzko/doc/rapid.evolution.pdf/> [2005-03-18]

Open Archives Initiative (Senast uppdaterad 2005). [Elektronisk]. Tillgänglig: <http://www.openarchives.org/index.html> [2005-03-16]

Peurell, Erik (1999). Rapport från en glesbygd på webben. Om svensk vetenskaplig fulltextpublicering i world wide web. *Human IT – Tidskrift för studier av IT ur ett humanvetenskapligt perspektiv*, no. 1 (1999) [Elektronisk] Tillgänglig: <http://www.kb.se/Nvb/Peurell/glesbygd/glesbygd7.htm> [2005-03-12]

Persson, Kajsa & Persson, Katrin (2004). *The Digital Dark Age? Bevarande av elektroniskt material i Sverige*. Examensarbete för magisterexamen i Biblioteks- och informationsvetenskap vid Lunds universitet.

Prosser, David. (2003). Institutional Repositories and Open Access: The future of scholarly communication. *Information Services & Use* 23, ss. 167-170.

Rabow, Ingegerd (2000). Elektronisk publicering både problem och möjligheter – Forskarvärldens ansvar att driva utvecklingen åt rätt håll. *Läkartidningen*, vol. 97:17.

ScieCom - Svenskt Resurscentrum för vetenskaplig kommunikation. [Elektronisk] Tillgänglig: <http://www.sciecom.org/> [2005-03-28]

Shearer, Kathleen M. (2003). Institutional Repositories: Towards the identifications of Critical Success Factors. *The Canadian Journal of Information and Library Science / Le Revue canadienne des sciences de l'information et de bibliothéconomie*, vol. 27:3.

Sjöberg, Cecilia & Stjernberg, Helena (2004). *Initiativ till förändring av det vetenskapliga publiceringssystemet – med fokus på högskolebiblioteket*. Examensarbete för magisterexamen i Biblioteks- och informationsvetenskap vid Lunds universitet.

SVEP-projektet (2005). *Samordning av den svenska högskolans elektroniska publicering*. [Elektroniskt] Tillgänglig: <http://www.svep-projekt.se/> [2005-01-20]

Tennant, Roy. (2002). Institutional Repositories. *Library Journal*. [Elektronisk]. Tillgänglig: <http://www.libraryjournal.com/article/CA242297/> [2005-03-08]

Tenopir, Carol & King, Donald W. (2000). Towards Electronic Journals: Realities for Scientists, Librarians, and Publishers. *Psycoloquy*, vol 11:84. [Elektronisk]. Tillgänglig: <http://psyprints.ecs.soton.ac.uk/archive/00000084/> [2005-04-26]

Utredning om universitetets vetenskapliga publicering på www (2000). Uppsala Universitetsbibliotek Dnr 6281/97. [Elektronisk] Tillgänglig: <http://w3.ub.uu.se/diverse/publ.pdf> [2005-02-06]

Bilaga 1 – Enkät

Kartläggning av vetenskaplig elektronisk publicering på svenska universitets- och högskolebibliotek

Bibliotekets namn:

1. Publicerar ni avhandlingar elektroniskt?

Spikning: Ja, (publiceringssystem*) Nej

Abstract: Ja, (publiceringssystem*) Nej

Fulltext: Ja, (publiceringssystem*) Nej

Totalt antal (per den 15 mars):

**(t.ex. lokalt/eget, Diva, Eprints, DSpace, m.fl.)*

2. Publicerar ni forskningsrapporter elektroniskt?

Abstract: Ja, (publiceringssystem*) Nej

Fulltext: Ja, (publiceringssystem*) Nej

Totalt antal (per den 15 mars):

**(t.ex. lokalt/eget, Diva, Eprints, DSpace, m.fl.)*

3. Publicerar ni examensarbeten elektroniskt?

Abstract: Ja, (publiceringssystem*) Nej

Fulltext: Ja, (publiceringssystem*) Nej

Totalt antal (per den 15 mars):

**(t.ex. lokalt/eget, Diva, Eprints, DSpace, m.fl.)*

4. Publicerar ni vetenskapliga artiklar elektroniskt? (här avses parallellpublicerade/egenarkiverade artiklar)

Post-print: Ja, (publiceringssystem*) Nej

Pre-print: Ja, (publiceringssystem*) Nej

Totalt antal (per den 15 mars):

**(t.ex. lokalt/eget, Diva, Eprints, DSpace, m.fl.)*

5. Publicerar ni andra vetenskapliga dokument elektroniskt?

Vilka:	Antal (per den 15 mars):	Publiceringssystem *
.....
.....
.....

**(t.ex. lokalt/eget, Diva, Eprints, DSpace, m.fl.)*

6. Hur länge har ert arbete med vetenskaplig elektronisk publicering pågått?

.....

.....

.....

.....

.....

.....

7. Planerar ni att utveckla era tjänster rörande vetenskaplig elektronisk publicering i framtiden, och i så fall hur?

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

8. Är publiceringssystemet/publiceringssystemen ni använder OAI-kompatibelt/kompatibla?

Ja Nej

Kommentar:.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Om ni överhuvudtaget inte publicerar vetenskapligt material elektroniskt, gå till formulär två.

9. Har ni planerat för ett långsiktigt bevarande av det vetenskapliga elektroniska material som ni publicerar?

Ja Nej

Kommentar:.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

10. Har ni någon övergripande målbeskrivning eller policy beträffande vetenskaplig elektronisk publicering?

Ja, sedan när:..... Nej

Kommentar:.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

11. Har ni en specifik budget avsatt för vetenskaplig elektronisk publicering?

Ja Nej

Kommentar:.....

.....

.....

.....

.....

.....
.....

12. Hur mycket arbetstid inom biblioteket avsätts åt vetenskaplig elektronisk publicering totalt?

Räknat i % av heltidstjänster:

.....

.....

13. Förekommer det fortbildning av personalen beträffande vetenskaplig elektronisk publicering, och i så fall på vilket sätt?

Ja Nej

Kommentar:.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

14. Förekommer det kontinuerliga utvärderingar av bibliotekets arbete rörande den vetenskapliga elektroniska publiceringen, och i så fall hur?

Ja Nej

Kommentar:.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

15. Samarbetar ni med andra högskolor eller deltar ni i något samordningsprojekt rörande vetenskaplig elektronisk publicering?

Ja Nej

Kommentar:.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

16. Har ni deltagit i några aktiviteter inom SVEP-projektet?

Ja Nej

Kommentar:.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

17. Har ni haft användning av SVEP-projektet?

- Ja Nej

Kommentar:.....

.....

.....

.....

.....

.....

18. Har ni tagit del av informationsmaterial från SVEP-projektet?

- Ja Nej

Kommentar:.....

.....

.....

.....

Tack för er medverkan!

FORMULÄR 2

(för er som inte publicerar vetenskapligt material elektroniskt)

19. Vilka är de främsta skälen till att ni inte publicerar vetenskapligt material elektroniskt?

.....

.....

.....

.....

.....

.....

20. Vad skulle krävas för att ni påbörjar arbete med att publicera vetenskapligt material elektroniskt?

.....

.....

.....

.....

.....

.....

21. Planerar ni att påbörja publicering av vetenskapligt elektroniskt material?

.....

.....

.....

.....

Tack för er medverkan!

Bilaga 2 – Följebrev

Till universitets- och högskolebibliotekens chefer

Enkät avseende kartläggning av vetenskaplig elektronisk publicering på svenska universitets- och högskolebibliotek

Bibliotekens arbete med elektronisk publicering av det egna lärosätets publikationer har utvecklats snabbt under de senaste åren. BIBSAM stöder detta arbete inom ramen för SVEP-projektet. Detta ska avslutas i oktober 2005 och vi står nu inför frågan hur man ska gå vidare. En utvärdering av SVEP-projektet kommer att utföras av professor Bo-Christer Björck från Hanken, Svenska Handelshögskolan i Helsingfors, och rapporteras till BIBSAM den 1 oktober. Han ska utvärdera projektet i förhållande till uppställda mål och i relation till den internationella utvecklingen inom området.

Men det finns ingen samlad, aktuell bild av läget inom svenska universitet och högskolor på detta område. **Ingen vet egentligen hur det ser ut på fältet idag!** En kartläggning är därför mycket angelägen och bör vara av stort intresse för alla som är involverade i frågan. Vi har nu fått en möjlighet att genomföra en sådan kartläggning i ett samarbete med två studenter i Biblioteks- och informationsvetenskap i Lund. De kommer att använda enkätsvaren i sin magisteruppsats, som har den preliminära titeln "Samordning av vetenskaplig elektronisk publicering vid högskolor och universitet". Vi hoppas att kartläggningen i kombination med utvärderingen ska ge ett fylligt underlag för diskussioner om fortsatta insatser för att utveckla den vetenskapliga elektroniska publiceringen vid svenska universitet och högskolor.

Det är mycket viktigt att vi har ditt enkätsvar **senast den 6 april!**

Enkäten bifogas detta brev (som pdf-fil) och finns även på BIBSAM:s webbplats:

<http://www.kb.se/bibsam/aktuellt.htm>

Enkäten är avsedd att skrivas ut på papper och fyllas i.

Skicka enkäten till:

Kristoffer Holmqvist
Själlandstorget 2C
217 42 Malmö

Vid frågor kontakta:

Kristoffer Holmqvist
0709-685232
kristoffer.holmqvist.582@student.lu.se

(eller)

Tobias Johansson
0704-881764
tobias.johansson.136@student.lu.se

Med vänliga hälsningar

Jan Hagerlid